“IL NE FAUT PAS DIMINUER L’EFFORT DES VRAIS RÉSISTANTS”

Het Belgisch verzet tussen eenheid en verdeeldheid in de Nationale Raad en Nationale Unie van de Weerstand (1944-1947)

- Babette Weyns -

Waarom kon het Belgisch verzet zich na de Tweede Wereldoorlog slechts moeizaam reorganiseren? Van ideologische spanningen tussen verzetsgroepen tot gedeelde organisatorische moeilijkheden: uit interne bronnen van de eerste koepelorganen van het verzet – de Nationale Raad en Nationale Unie van de Weerstand – blijkt dat de naoorlogse vertegenwoordigers van het verzet zich in sterke mate bewust waren van de verdelende en potentieel verzwakkende factoren voor hun voortbestaan. In een poging deze te overbruggen legden de vertegenwoordigers zichzelf en alle verzetsleden twee leidende principes op: een strikte neutraliteit en een gewaarborgde authenticiteit. In de praktijk bleek deze aanpak de collectieve organisatie van het verzet volledig te verlammen.

I. Inleiding

"Il ne faut pas diminuer l'effort des vrais résistants", stelden afgevaardigden van Belgische verzetsgroepen op een bijeenkomst op 30 maart 1945[1]. Al meer dan een half jaar zochten zij een manier om collectief hun eisen te formuleren tegenover de Belgische regering. Verzetsleden hadden hun leven gewaagd en in veel gevallen ook opgeofferd voor de bevrijding van het land. Nu moest die schuld worden ingelost.

Historici zijn het erover eens dat de Belgische overheid het verzet na de Tweede Wereldoorlog stiefmoederlijk behandelde. "[Het] gebrek aan officiële steun heeft zeker de interne verdeeldheid en het gesloten karakter van de verzetsherinnering gestimuleerd", concludeerde Nico Wouters recent in de bronnengids *Was opa een held*[2]. De onderverdeling van het verzet in verschillende categoriën – volgens de opeenvolgende officiële erkenningsstatuten van gewapende en burgerlijke weerstand, clandestiene pers en inlichtings- en actiediensten – bestendigde de fragmentatie van het verzetsmilieu[3].

Het verzet in België vormde bovendien geen (politiek) homogene groep. Wilden de groepen na de oorlog een gezamenlijke stem laten horen, dan waren er fundamentele scheidingslijnen te overbruggen om dat mogelijk te maken. De politieke context waarin verzetsstrijders en hun belangengroepen het verzetsverleden betekenis gaven was echter allesbehalve gunstig. (West-)Europa kende slechts een korte periode van bevrijding en reconstructie: de Koude Oorlog zorgde al vanaf 1946 voor nieuwe vormen van politieke en culturele mobilisatie en een fundamentele herinterpretatie van de voorbije oorlog door de verschillende kampen[4]. In België veroorzaakte ook de Koningskwestie politieke instabiliteit. Hoezeer het conflict rond koning Leopold III ook ingebed zat in de naoorlogse Belgische partijpolitiek – waarin socialisten en katholieken als vanouds tegenover elkaar stonden – draaide de essentie van het conflict rond de rol van de Koning tijdens de bezetting. De grote impact van beide politieke kwesties manifesteerde zich al heel vroeg in het naoorlogse verzetsmilieu.

Dergelijke grote ideologische vraagstukken waren niet het enige waar verzetsorganisaties na de oorlog mee te kampen hadden. De bewegingen kwamen immers ook nét uit een clandestiene oorlogsrealiteit. Arrestaties en deportaties konden verzetsgroepen nog tot het laatste moment grondig door elkaar schudden, zowel aan de top als in lokale geledingen. Dat had belangrijke repercussies voor de overleving van verzetsgroepen – in belangenorganisaties of als lokale vereniging – na de oorlog. Hoewel de Belgische regering vanuit Londen tegen het einde van de oorlog een duidelijk zicht had op de realiteit op het terrein – in de literatuur vaak vermeld als 'een glazen huis' – waren de gekende verzetsfiguren bij de overheid niet meer altijd diegenen die nog paraat stonden bij de bevrijding[5]. De allereerste naoorlogse vertegenwoordigers van de gewapende verzetsgroepen waren veelal de laatste 'nationale chefs': personen die aan arrestatie wisten te ontsnappen, of zich in elk geval nog steeds op Belgisch grondgebied bevonden. Hun rol als vertegenwoordiger van het verzet was niet vanzelfsprekend.

Verzetsleden werden overigens doorgaans gerekruteerd uit politiek marginale milieus. Historici Bruno De Wever en Koen Aerts verbonden dat gemiddelde sociologisch profiel van de verzets-

1. Verslag vergadering Nationale Raad van de Weerstand, 29 mars 1945 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5715).
2. Nico Wouters, "Het verzet: een vergeten verleden?", in *Was opa een held? Speuren naar mannen en vrouwen in het verzet tijdens WOII,* door Fabrice Maerten, Tielt, 2020, p. 40.
3. Pieter Lagrou, *De politieke strijd om het verzetsaureool. Verdienste en erkentelijkheid in het na-oorlogse België (1944-1950),* licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, 1989, p. 191.
4. John Horne, "Demobilizations", in *Europe's Postwar Periods 1989, 1945, 1918. Writing History Backwards,* onder redactie van Martin Conway, Pieter Lagrou, en Henry Rousso, Londen, 2019, p. 53.
5. Pieter Lagrou, *De politieke strijd om het verzetsaureool…,* p. 25.

strijder dan ook rechtstreeks aan de moeilijke doorstart van verzetsorganisaties na de oorlog. Potentiële naoorlogse vertegenwoordigers met meer sociaal kapitaal zouden veelal tot de generatie eerste leden uit 1941-1942 hebben behoord, die de oorlog vaak niet overleefde[6]. Het gebrek aan naoorlogse *spokesmen* benoemden Aerts en De Wever als één van de voornaamste redenen waarom de 'publieke herinnering van het verzet in Vlaanderen' faalde. Tegelijkertijd stelden ze echter vast dat "de organisaties nog niet [zijn] bestudeerd en we slecht ingelicht [zijn] over de opinievormende actoren[7]".

Het naoorlogs verzetsmilieu van binnenuit bekeken

Die laatste vaststelling kreeg bijval van onder andere historicus Jan Naert, die op basis van een studie naar het naoorlogse *Onafhankelijkheidsfront* in Gent beargumenteerde dat "de politieke rol van het verzet in België na september 1944 […] de meeste aandacht [kreeg], maar zonder oog […] voor interne discussies en evoluties binnen de bewegingen[8]". Kortom: hoe verzetsorganisaties zich na de oorlog (her)organiseerden, hoe voormalige verzetsleden onderling onderhandelden over de betekenis van het verzetsverleden en de representatie ervan in de publieke ruimte en vooral wíe dat mocht doen, bleef tot nog toe onderbelicht in de Belgische verzetshistoriografie. Deze bijdrage toetst daarom welk effect de (non-) regulering van de Belgische overheid had op de dagelijkse werking van de erkende verzetsorganisaties. Wat betekende de verdeeldheid tussen de verzetsgroepen in de praktijk? Hoe (her)organiseerden zij zich en wie kreeg het mandaat om het Belgisch verzet te vertegenwoordigen?

Ofschoon de erkende verzetsgroepen tijdens de bezetting nooit als één gecoördineerd blok hadden gefunctioneerd, bundelden ze de krachten na de oorlog om zich te positioneren tegenover de overheid en haar compensatiemaatregelen. Zo presenteerden ze zich al enkele maanden na de bevrijding in een Nationale Raad (NRW) en Nationale Unie van de Weerstand (NUW) als de enige rechtmatige vertegenwoordigers van het Belgisch verzet. Een duurzaam bestaan was die koepelorganen niet beschoren: begin jaren 1950 voorzag de overheid geen financiering meer voor de Nationale Raad, terwijl de Nationale Unie al in 1947 genoodzaakt was zich om te dopen tot Nationale Unie van de *Gewapende* Weerstand. Nieuwe erkenningsstatuten zorgden voor nieuwe organisaties die eveneens een deel van het Belgisch verzet vertegenwoordigden. Daarnaast zorgden onderlinge twisten voor onoverkomelijke dissidentie. Voorgaand onderzoek benadrukte dan ook vooral de beperkte publieke bekendheid en politieke rol van deze organisaties[9]. Historici keken verder echter weinig naar de dynamiek, de samenstelling of de dagelijkse werking ervan.

Een dergelijk *intern* perspectief is nochtans verhelderend voor een goed begrip van het verzetsmilieu na de oorlog. Aan de hand van een gedetailleerde studie van deze eerste koepelorganen onderzoekt deze bijdrage hoe ondergrondse verzetsorganisaties na de oorlog transformeerden tot belangenverenigingen en hoe ze in de periode 1944-1947 strijd leverden over wie het verzet mocht representeren. Interne bronnen van verzetsorganisaties zoals vergaderverslagen, statuten van naoorlogse verzetsverenigingen, naoorlogse publicaties en verenigingsblaadjes dienden daarvoor als uitgangspunt. De tot nog toe spaarzaam geraadpleegde vergaderverslagen van de Natio-

6. Koen Aerts en Bruno De Wever, "Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen", *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis,* 42, 2–3, 2012, p. 85.
7. Idem, p. 84.
8. Jan Naert, "'Onze strijd is niet ten einde.' Het Gentse Onafhankelijksfront tijdens en na de Tweede Wereldoorlog", *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis,* 45, 2-3, 2015, p. 122.
9. José Gotovitch, "Communistes et Résistants: les (en)jeux de dupes d'une libération", in *Jours de paix,* door José Gotovitch, Pascal Deloge en Emmanuel Gérard, Brussel, 2001, p. 65.

nale Unie en Nationale Raad in de naoorlogse archieven van de verzetsgroepen staan in deze bijdrage centraal, omdat ze toelaten meer op de debatten in het verzetsmilieu zelf te focussen dan op de politieke debatten *over* het verzet[10].

Daarmee geeft dit artikel een aanzet om het perspectief van historicus Pieter Lagrou in zijn toonaangevend werk *The legacy of nazi occupation* – waarin hij de constructie van nationale en patriottische herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog analyseerde in Frankrijk, Nederland en België – te verdiepen voor de Belgische casus[11]. De blik op de interne organisatie van het naoorlogs verzet duikt zo verder onder het oppervlak van wat Lagrou zowel in Frankrijk als België ontwaarde als een *"dense civil society"* van *"organisations of resistance veterans, and even more so of former labour conscripts and victims of Nazi terror, [as] very forceful agents of memory*[12]*"*. Daarnaast bouwt de bijdrage verder op de masterscriptie van Pieter Lagrou uit 1989, het tot nog toe enige werk dat de politieke afwikkeling van de erkenningsstatuten – en de reactie van verzetsorganisaties daarop – zo gedetailleerd beschrijft[13].

In wat volgt wordt eerst het politiek-institutioneel verhaal over de omgang met het verzet door de Belgische overheid – en de ontstaanscontext van de Nationale Raad en de Nationale Unie – uiteengezet, om daarna over te gaan tot de vraag hoe de vertegenwoordigers van het verzet zélf over het oorlogsverleden spraken en welke spanningsvelden daarin een rol speelden. December 1947 vormt het chronologische eindpunt van deze bijdrage. Op dat moment keerde de grootste gewapende verzetsgroep – het Geheim Leger (GL) – de andere groepen de rug toe en verloor de Nationale Unie van de Weerstand *de facto* haar representativeit. De geschiedenis van het naoorlogs verzetsmilieu eindigde uiteraard niet in 1947. Een gedetailleerde blik op die eerste fragiele naoorlogse periode toont echter hoe *"elle rythme en effet la confrontation chaotique entre les espérances de la clandestinité et un réel plus prosaïque"*, in de woorden van de Franse historica Cécile Vaste[14]. De kiemen voor de verklaring waarom het Belgisch verzet zich na de oorlog zo moeizaam reorganiseerde – van ideologische spanningen tussen verzetsgroepen tot gedeelde organisatorische moeilijkheden – bevinden zich dan ook al volop in die eerste naoorlogse jaren. Deze bijdrage wijst bovendien op twee richtinggevende – maar in de praktijk onhoudbare – principes die de verzetsbewegingen na de oorlog hanteerden: een streven naar neutraliteit en een gewaarborgde authenticiteit.

II. Het verzet tegenover de containmentpolitiek van de overheid: het ontstaan van de Nationale Raad en de Nationale Unie

Op 13 september 1944 erkende de regering in Londen het bestaan van acht Belgische gewa-

10. Dit soort bronnen bevinden zich veelal verspreid over verschillende collectiebestanden in het CegeSoma. Zo bestaat er geen centraal archief van de Nationale Raad of Nationale Unie van de Weerstand. De meeste vergaderverslagen werden geraadpleegd via het Archief van de Witte Brigade (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* stukken 5698-5718; *Persoonlijk Archief Marcel Louette* AA2498, 83) aangevuld met stukken teruggevonden in het archief van de *Groupe Nola* (CegeSoma, *Archives partielles de et au sujet du réseau d'action Nola (1942-1944), 32)* en het archief van *Les Affranchis* (CegeSoma, *Archieven verbonden aan de vereffening van de verzetsbeweging van de Onafhankelijken in de onmiddellijke naoorlog, 1941-1979,* stukken 2.0-2.5).
11. Pieter Lagrou, *The Legacy of Nazi Occupation. Patriotic Memory and National Recovery in Western-Europe, 1945-1965,* Cambridge, 2000.
12. *Idem,* p. 302.
13. Pieter Lagrou, *De politieke strijd om het verzetsaureool….*
14. Cécile Vaste heeft het in dit citaat over de korte periode 1944-1945 en dus vooral over de overgangsperiode van de bevrijding naar de naoorlog. Deze observatie geldt evenwel zeker ook voor de jaren nadien. Cécile Vaste, *L'identité de la Résistance. Être résistant, de l'occupation à l'après-guerre,* Parijs, 2010, p. 256.

pende verzetsgroepen[15]. Leden konden zich kenbaar maken via een erkenningsteken en het werd hen toegestaan een wapen te dragen[16]. Voor de Belgische regering en de geallieerden ging het vooral om een controlemechanisme: het wantrouwen tegenover gewapende milities in het bevrijde grondgebied was groot en de groepen mochten zich in geen geval ontwikkelen tot een concurrerend machtsblok. Het politiek beleid tegenover het verzet was dan ook vooral een vorm van *"containment*[17]*"*. Die gespannen verhouding – of *"limited modus vivendi"* zoals historicus Martin Conway het noemde – tussen de regering en het binnenlands verzet ontwikkelde zich al tijdens de bezetting en nam naar de bevrijding enkel toe[18].

Reeds tijdens de bezetting ontstond er een gestructureerde verbinding tussen het verzet in België en de regering in Londen. Begin 1944 werd Majoor Guillert vanuit Londen aangesteld voor de coördinatie van de verschillende verzetsorganisaties op het terrein[19]. Op 1 juni van datzelfde jaar bracht hij afgevaardigden van het Geheim Leger (GL), *Groupe G,* de Belgisch Nationale Beweging (BNB) en de Gewapende Partizanen (GP) en Patriottische Milities (PM) bijeen. Dit werd de *"état major de coördination destiné exclusivement aux formations de lutte armeé",* in juli omgedoopt tot *Comité National de Coordination* of het Nationaal coördinatiecomité[20]. Behalve voor gecoördineerde actie functioneerde dit comité ook als overlegorgaan om geschillen tussen verschillende bewegingen te beslechten. Via dit orgaan had de regering bijgevolg zicht op de ambities van de verschillende organisaties: het voornaamste doel voor hen was dan ook controle op de politieke linker- en rechterzijde van het verzetsspectrum.

Amper een maand na de bevrijding achtten zowel de Belgische overheid als de geallieerden de rol van het verzet uitgespeeld: in een hommage aan het verzet bedankte Amerikaans generaal Dwight Eisenhower op 2 oktober de verzetsstrijders voor hun bewezen diensten en beval hij het indienen van de wapens. Die snelle demobilisatie, evenals de beperkte opname van verzetsleden in het reguliere leger, had maar één doel: de verzetsgroepen ontbinden en weghouden van de politieke arena[21]. Hoewel de verzetsbewegingen zeker geen gedeelde politieke ambities hadden, zag geen enkel van hen zich graag aan de kant geschoven. Het ongenoegen over de houding van de regering dreef de verzetsgroepen dan ook in eerste instantie bijeen[22]. Zo tekenden op een verboden manifestatie op 16 november 1944 zowel leden van het Onafhankelijkheidsfront (OF), de Belgisch Nationale Beweging als het Bevrijdingsleger (BVL) present[23]. Een dag later kwamen de groeperingen bijeen om hun eigen modaliteiten voor de ontwapening op de agenda te zetten: "een soldaat verkoopt zijn wapens niet", was het devies[24]. Het betrof dan ook vooral een kwestie van eer: de groepen zouden zelf instaan voor het verzamelen en deponeren van de wapens, in overleg met de geallieerden.

15. 'Ministerieel besluit betreffende de erkende weerstandsgroepeeringen', *Belgisch Staatsblad,* 9-10/114, 13 september 1944. Het ging daarbij om de volgende groepen: het Bevrijdingsleger, het Geheim Leger, de Groepering G, de Groep Nola, het Belgisch Leger der Partizanen en de Patriottische Milities (in het staatsblad vermeld als 'vaderlandse Militie) van het Onafhankelijkheidsfront, de Belgisch Nationale Beweging, de Belgisch Militaire Weerstandsorganisatie en de 'Witte Brigade (Fidelio)'. In oktober 1944 werden hier nog de "actiegroepen opgericht in den schoot der Nationale Koningsgezinde Beweging in de provincie Antwerpen, Brabant en Oost-Vlaanderen" aan toegevoegd.
16. *Idem;* Pieter Lagrou, "Verzet en naoorlogse politiek", in *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België 1944-1950,* onder redactie van Luc Huyse en Kris Hoflack, Leuven, 1995, p. 48-49.
17. José Gotovitch, "Communistes et Résistants: les (en)jeux de dupes d'une liberation", p. 53.
18. Martin Conway, *The sorrows of Belgium: liberation and political reconstruction, 1944-1947,* Oxford, 2012, p. 38.
19. José Gotovitch, *Du rouge au tricolore: Résistance et parti communiste,* Brussel, 2018, p. 433-35.
20. *Idem,* p. 433.
21. José Gotovitch, "Communistes et Résistants: les (en)jeux de dupes d'une libération", p. 67.
22. *Idem,* p. 65.
23. *Idem,* p. 72.
24. Verslag vergadering *Union Nationale des groupements de Résistance,* 17 november 1944 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5698).

Die vroege eenheid duurde echter niet lang. De ontwapening van het verzet was voor de Kommunistische Partij van België (KPB) immers het uitgelezen moment om zich volledig met het verzet te identificeren. In die politieke strategie vormde het pluralistische – maar met de KPB verbonden – Onafhankelijkheidsfront een fundamentele pijler[25]. De KPB maakte van de demobilisatie een symbolisch strijdpunt : het werd een opstap om de regering Pierlot – *"qui représente les privilèges, la réaction, et la napthaline"* – in zijn totaliteit aan te vallen en zo in te spelen op het bredere ongenoegen met het herstelbeleid van Pierlot bij de bredere bevolking[26]. Hoewel het OF nog steeds zijn pluralistische karakter hoopte te propageren, raakte het steeds meer gedomineerd door de communistische bestuursleden. De oproep van liberaal OF-lid Norbert Hougardy aan *"représentant du parti communiste au FI de bien vouloir garder une attitude plus modérée afin que le crédit de notre mouvement se répartisse sur toutes nos couches sociales"* was tevergeefs[27].

In de open kritiek op de regering en de uitgesproken ambities voor de politieke toekomst van het land nam het Onafhankelijkheidsfront de rol van woordvoerder van het verzet aan[28]. Uiteraard kon niet iedereen in het verzetsmilieu die verregaande politieke recuperatie van het verzet smaken. De meerderheid van de erkende gewapende verzetsgroepen stelde zich heel wat gematigder op, te meer omdat de vertegenwoordigers zich er sterk van bewust waren dat volledig onafhankelijk opereren onmogelijk was. Zo publiceerde het blad van de *Belgisch Nationale Beweging* in december 1944 :

> *Notre position à l'égard du Gouvernement est très nette. Nous nous rendons compte de l'immensité de la tâche qui lui incombe, des difficultés énormes qu'il doit surmonter, de la complexité des problèmes à traiter, alors que la guerre continue. Dans ces circonstances et jusqu'à ce que nous soyons convaincus qu'il ne veut tenir aucun compte de notre programme, nous devons le soutenir, car nous savons que l'émeutre et l'anarchie sont pires qu'un piètre Gouvernement*[29].

Hetzelfde artikel zette eveneens de financiële onafhankelijkheid tegenover diezelfde regering in de verf, al vroeg de realiteit om meer pragmatiek. Vrijwillig personeel volstond niet langer voor een degelijke vereffening van de werking van de verzetsgroepen of een voorzetting van de sociale dienst. De verzetsgroepen hadden geld nodig, waar de overheid in diende te voorzien[30].

Voor die vereffening en andere administratieve aangelegenheden voorzag het ministerie van Landsverdediging inderdaad een tijdelijke Dienst van de Weerstand, geleid door kolonel Paul Stasse[31]. Deze advocaat en lid van het Geheim Leger zat tegelijkertijd een aantal vergaderingen voor waarin hij zich samen met de vertegenwoordigers van de erkende verzetsgroepen – op dat moment verenigd onder de naam 'Nationale Unie van Weerstandsgroeperingen' – boog over een 'statuut van de weerstand'. Dat statuut was al sinds begin september in voorbereiding en legde de voorwaarden vast waaronder individuele verzetsleden konden worden erkend en zo onder andere aanspraak maakten op bijzondere pensioensregelingen en materiele compensatie. Het betekende de start van een erkenningspolitiek met een bijzonder grote impact op het verzet en zijn nalatenschap.

25. José Gotovitch, "Communistes et Résistants : les (en)jeux de dupes d'une libération", p. 84.
26. Fernand Demany op het Nationaal Bureau van het Onafhankelijkheidsfront, 21 november 1944 (CegeSoma, *Archief Onafhankelijkheidsfront,* AA2127, 142).
27. Vergadering van het Nationaal Bureau van het Onafhankelijkheidsfront, 23 november 1944 - (CegeSoma, *Archief Onafhankelijkheidsfront,* AA2127, 142). Zie ook Jan Naert, "Het Gentse Onafhankelijkheidsfront in de naoorlogse jaren : Une victoire sans lendemain ?", masterscriptie, Universiteit Gent, 2012, p. 169-170.
28. José Gotovitch, *Sous la régence : Résistance et pouvoir,* CRISP 1983/14 N°999, p. 7
29. "Abdication ? Jamais !", *La Voix des Belges,* 4e jaargang, n°52, december 1944.
30. Zie verslag vergadering Nationale Raad van de Weerstand 1 december 1944, p. 2 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5715).
31. "Besluit van de Regent houdende insteling van de Dienst van de Weerstand 8 oktober 1945", *Belgisch Staatsblad,* 14/10/1945, p. 6811.

Illustratie van het Nationaal Bureau van het Onafhankelijkheidsfront, bron : Front, 19 mei 1946.

Het oorspronkelijke opzet om verzetsleden te erkennen onder één statuut, dat overigens vooral inzette op de gelopen risico's en minder op de aard van de verzetsactiviteiten zelf, bleek al snel te ambitieus. Al sinds januari 1944 liepen er immers onderhandelingen over een erkenningsstatuut voor de inlichtings- en actiediensten, waarvan de leiders wantrouwig stonden tegenover de vertegenwoordigers van de gewapende groepen. Hun leden waren 'in dienst van de staat' en dat was van een heel andere orde dan de activiteiten van spontaan opgerichte ondergrondse groepen[32]. De erkenning van de inlichtings- en actiediensten zou uiteindelijk via een aparte administratieve dienst geregeld worden[33]. Vanaf december 1945 verdedigden zij overigens hun eigen belangen via de *Unie van Inlichtingen- en Actiediensten*[34]. Het statuut in onderhandeling met de erkende groeperingen werd dus een specifiek statuut voor de *gewapende* weerstanders[35].

Uit de eerste bijeenkomsten omtrent het statuut van de weerstand en de integratie in het ministerie van Landsverdediging groeide een nieuw samenwerkingsverband van onderop. Vanaf december 1944 kwamen de erkende verzetsgroepen bijeen onder de nieuwe naam 'Nationale Raad van de Weerstand' (NRW), met Pierre Clerdent van het Bevrijdingsleger aan het hoofd[36]. Het was immers hoog tijd om een grondig voorbereid eisenpakket aan de regering voor te leggen. De meerderheid van de eisen van deze Nationale Raad waren sociaal van aard: 1. Alle verzetsleden voorzien van goedkope medische bijstand; 2. Hulp bij wederaanpassing van verzetsleden aan het gewone werkleven en hen helpen aan een nieuwe job; 3. Hulp aan weduwen, wezen en rechthebbenden; 4. Hernieuwing van het leger, met name integratie van verzetsleden en vernieuwing van de kaders; 5. Duidelijkheid over de bestraffingscriteria van de overheid inzake incivisme. En daarbovenop: *"il faudrait demander au Gouvernement […] d'être consulté préventivement sur toutes les questions intéressant la Résistance*[37]*"*.

Het gebrek aan een krachtig herstelbeleid bracht de verschillende overgangsregeringen van nationale eenheid – met de vooroorlogse eerste minister Pierlot aan het roer – al snel ten val. De opeenvolgende linkse regeringsploegen onder leiding van premier Van Acker sloegen vanaf februari 1945 een nieuwe weg in en boekten op alle vlakken van de naoorlogse reconstructie veel vooruitgang[38]. Ook tegenover het verzet werd een andere houding aangenomen. Vanaf augustus 1945 presenteerde de regering Van Acker II zich als 'regering van de weerstand' en kwam aan een aantal belangrijke eisen van het verzet tegemoet: de verzetsgroepen konden rekenen op compensatiemaatregelen, waaronder onder andere de geëiste pensioensregeling voor weduwen en wezen, en de vereffening van hun rekeningen[39]. De regeringsploeg leek dus oog te hebben voor de eisen van de weerstandsgroepen en bestendigde de werking van de Nationale Raad van de Weerstand via een regentenbesluit, bedoeld om "de regering, op haar verzoek, zijn advies te geven omtrent alle aangelegenheden die verband houden met de weerstand[40]".

32. Fabrice Maerten, *Was opa een held? Speuren naar mannen en vrouwen in het verzet tijdens WOII,* Tielt, 2020, p. 90.
33. "Algemene Dienst van de Agenten van de Inlichtingen en Actie" (ADAIA), voor meer details zie Fabrice Maerten, *Was opa een held?...,* p. 87-88.
34. Zie Emmanuel Debruyne, "L'union des Services de Renseingement et d'Action et son Courrier. Un demi-siècle dans le milieu associatif des Agents de Renseignement et d'Action", in *Het Schaduwleger, van clandestiniteit naar herinnering,* onder redactie van Robin Liefferinckx e.a., 2020, p. 239–64.
35. Fabrice Maerten, *Was opa een held?...,* p. 89-90.
36. Zie verslag vergadering Nationale Raad van de Weerstand 1 december 1944, p. 2 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5715). Dat waren op dat moment het Bevrijdingsleger, *Groupe G, Groupe Nola,* Nationaal Belgische Beweging, Belgisch Militaire Weerstandsorganisatie, Witte Brigade/Fidelio, de Patriottische Milities, de Gewapende Partizanen en de Nationaal Koningsgezinde Beweging.
37. *Idem.*
38. Volgens Martin Conway een *"decisive period",* Conway, *The sorrows of Belgium…,* p. 125.
39. Pieter Lagrou, *De politieke strijd om het verzetsaureool…,* p. 62.
40. Besluit van den Regent houdende instelling van een 'Nationale Raad van de Weerstand', 1 februari 1945, *Belgisch Staatsblad,* 10/2/1945, p. 646-647.

De Nationale Raad stelde zich bij aanvang tot doel het ontwerpvoorstel rond het statuut voor de gewapende weerstand grondig door te lichten. Dat statuut moest immers werkelijk *"l'oeuvre du Conseil"* zijn[41]. Door kleine tekstaanpassingen probeerden de vertegenwoordigers van het verzet de erkenning van individuen en andere groepen zoveel mogelijk naar zich toe te trekken. Voor hen was het immers logisch aangezien *"il s'agit de faits constatés dans le clandestin; seul la Résistance peut, à bon escient, faire des propositions équitables[42]"*. De vertegenwoordigers in de NRW ontleenden hun autoriteit aan de officiële rol die de regering hen voorspiegelde en wensten te functioneren als *gatekeeper* voor het bredere verzetsmileu. In realiteit had Nationale Raad van de Weerstand echter zeer weinig autonomie en werden de vertegenwoordigers geplaagd door een belangrijke restrictie: ze konden slechts beraadslagen over de onderwerpen die expliciet in het regentenbesluit vermeld stonden en de regering moest toestemming verlenen voor het agenderen van bijkomende zaken[43]. Er zetelden tijdens de vergaderingen dan ook telkens afgevaardigden van de regering en de Dienst van de Weerstand.

Op die beperkte beweegruimte hadden de verzetsgroepen reeds geanticipeerd tijdens hun bijeenkomsten eind 1944: *"il faut […] empêcher que le Gouvernement puisse […] un jour supprimer la résistance, donc il faut toujours garder un organe qui la représente et indépendant de l'Etat",* luidde de conclusie nadat ze hun eisenpakket op tafel hadden gelegd[44]. Een orgaan opgericht door regering zou dan ook nooit aan hun verwachtingen voldoen. Daarom stichtten de nationale vertegenwoordigers zelf een Nationale Unie van de Weerstand: een soort onafhankelijke "tweede kamer" die de zaken vooraf bediscussieerde – conformerend aan de logica van een parlementaire democratie in vredestijd. Die Nationale Unie van de Weerstand legde expliciet de link met het Nationaal Coördinatiecomité dat op het einde van de bezetting werd opgericht: als voortzetting van dit comité zag ze zich onder andere bevoegd om conflicten tussen verschillende groeperingen op te lossen[45].

Een afgelijnd takenpakket kende de NUW echter nooit. Omdat de vertegenwoordigers in de Nationale Unie van de Weerstand – in tegenstelling tot de Nationale Raad – zelf discussieonderwerpen konden agenderen, liepen de gespreksonderwerpen soms ver uiteen. Naast aspecten als de integratie van voormalig weerstanders in het leger en het verkrijgen van voorkeursmaatregelen – punten die ook de NRW behandelde - kwamen bijvoorbeeld ook de opstelling van een geschiedenis van het verzet én de aanwezigheid op nationale en internationale herdenkingen aan bod. De NUW werd daarom al snel een echokamer voor tal van conflicten. Zowel de afbakening van 'het verzet' uit de afgelopen bezettingstijd als de rol van dat verzet in de toekomst stond ter discussie. In 1946 stelde een vertegenwoordiger van de NKB dan ook vast dat iedereen op de vergadering een andere definitie had van wat het verzet was of zou moeten zijn – een degelijke samenvatting van de discussies van het eerste werkjaar[46].

41. Verslag vergadering Nationale Raad van de Weerstand, 30 maart 1945, p. 2 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5706).
42. Verslag vergadering Nationale Raad van de Weerstand, 10 april 1945 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5706).
43. Artikel 1 in 'Besluit van den Regent houdende instelling van een 'Nationale Raad van de Weerstand', 1 februari 1945, *Belgisch Staatsblad,* 10/2/1945, p. 646-647.
44. Verslag vergadering Nationale Raad van de Weerstand, 12 december 1944, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5715).
45. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 1 oktober 1946, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
46. Verslag vergadering van de Nationale Unie van de Weerstand, 26 maart 1946 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).

III. Van clandestiniteit naar transparante verenigingen

"Le CNR doit grouper non la totalité, mais une représentation de la Résistance", stelde de afgevaardigde van de regering in de Nationale Raad op 1 mei 1945. Dat was gemakkelijker gezegd dan gedaan. De afgevaardigden van de verschillende verzetsorganisaties discussieerden grondig over wie het verzet vertegenwoordigde en hoe de Raad en de Unie zichzelf voorstelden. Nagenoeg al die discussies zijn terug te brengen tot uiteenlopende visies over de invulling van het gedeelde verzetsverleden. Dat mag niet verbazen: de politieke erkenning van het verzet, "[ging] immers om veel meer dan alleen maar materiële compensatie. Het [ging] om het hart en de ziel van het verzet zelf[47]". Nico Wouters evalueerde terecht dat de gevolgen groot waren[48]. Dat wordt in het bijzonder bevestigd door de moeilijkheden waarmee de Nationale Raad en Nationale Unie van de Weerstand werden geconfronteerd.

De erkenningspolitiek was niet de enige bepalende factor voor de interne dynamiek van de verzetsgroepen en hun koepelorgangen. De Koningskwestie en vooral de spanningen van een nakende Koude Oorlog liepen er dwars doorheen. Om die uitdagingen het hoofd te bieden was een sterk eengemaakt front nodig. Dat was in de buurlanden niet anders. Hoewel landen als Nederland en Frankrijk vaak als tegenhanger worden gepresenteerd op het vlak van het nalatenschap van het verzet, mag duidelijk zijn dat ook daar de politieke recuperatie of het uniforme herinneringsbeleid de onderliggende turbulentie bij verzets- en belangenorganisaties geenszins pacificeerde[49]. Het is dus niet verwonderlijk dat de dynamiek die historicus Olivier Lalieu vaststelde in Franse naoorlogse verenigingen van deportatie en verzet erg gelijkaardig was aan die in België: de onderhandelingen tussen de verschillende verzetsvertegenwoordigers resulteerden in een "geforceerde politieke neutraliteit" om zo de onderlinge eenheid te proberen bewaren[50].

Dat die politieke neutraliteit niet het streefdoel van alle Franse verzetsbewegingen was, toonde historica Cécile Vaste aan in een analyse van de allereerste naoorlogse bestuursvergaderingen van de *Mouvement Libération Nationale,* die de erfenis van de verzetsbeweging net exclusief politiek invulde. Interessant is dat Vaste in haar onderzoek gedetailleerd aandacht besteedt aan de discussies en dynamiek uit de vroege overgangsperiode van clandestiniteit naar de naoorlog, de zogenaamde *sortie de guerre*[51]. Ook in de door haar onderzochte verzetsbeweging gingen de bestuursleden

47. Nico Wouters, "Het verzet: een vergeten verleden?...", p. 27.
48. *Idem,* p. 27.
49. Vanuit die vaststelling toont recenter onderzoek in zowel Nederland, Frankrijk als Luxemburg aan dat die landen hevige discussies kenden omtrent de aard van 'verzet', eisen om erkenning en een sterk verdeeld milieu, zij het met een particuliere, nationale dynamiek. "L'hétérogénéité et la multiplicité des associations sont une des caractéristiques fondamentales du milieu résistant d'après-guerre", stelt historica Elisabeth Hoffmann vast in haar vergelijkend onderzoek naar de naoorlogs verzetsmilieus in de regio's Alsace, Moselle, de Belgische Oostkantons en Luxemburg, Elisabeth Hoffmann, *La mémoire de la "résistance" au prisme d'une histoire comparée des associations d'anciens résistants du Luxembourg, de l'Alsace, de la Moselle et de la Belgique de l'Est (1944-2017),* doctoraatsverhandeling, Université de Luxembourg, 2018. Ook in Frankrijk is er al enige tijd aandacht voor het dynamische karakter van het verenigingslandschap van oud-strijders en oorlogsslachtoffers in het bijzonder: "Ni l'idée de Résis, ni son histoire, ni l'étendue de sa portée ne s'appuient depuis 1945 sur un socle d'assentiment unanime, solidement et durablement constitué", Pierre Laborie, "Quelle place pour la Résistance dans la reconstruction identitaire de la France contemporaine? (2010)", in *Penser l'événement. 1940-1945,* onder redactie van Cécile Vast en Jean-Marie Guillon, Parijs, 2019, p. 372.
50. Lalieu bespreekt wat hij een *"neutralité forcée"* noemt in Olivier Lalieu, *La déportation fragmentée. Les anciens déportés parlent de politiques 1945-1980,* Parijs, 1994, p. 44. In haar doctoraat observeerde de Luxemburgse historica Elisabeth Hoffmann – eveneens verwijzend naar Lalieu – dit ook voor het Luxemburgse naoorlogse landschap van verzetsorganisaties, zie Elisabeth Hoffmann, *La mémoire de la "résistance" au prisme d'une histoire comparée des associations d'anciens résistants du Luxembourg, de l'Alsace, de la Moselle et de la Belgique de l'Est (1944-2017),* doctoraatsverhandeling, Université de Luxembourg, 2018, p. 99.
51. Cécile Vaste, *L'identité de la Résistance. Être résistant, de l'occupation à l'après-guerre.* Parijs, 2010, p. 257

immers op zoek naar strategieën, gestoeld op "*une tradition de la clandestinité visant à concilier unité et diversité*[52]". Welke toekomst het verzet ook tegemoet ging, uit de discussies sprak een bezorgdheid om het behoud van de banden met wat Vaste het 'historisch verzet' noemt: het verzet zoals het ontstond en overleefde tijdens de bezetting.

In de Belgische casus functioneerde de administratieve opheffing van de gewapende groepen en de individuele erkenning van verzetsleden als een katalysator op die bekommernis. Het leidde tot een elitair discours over 'zuivere en échte weerstand' vanuit de ambitie om de authenticiteit van 'het verzet' te waarborgen. Naast 'neutraliteit' vormde dit een tweede basisprincipe, dat de nagestreefde eenheid paradoxaal genoeg verder onder druk zette. Deze leidende principes hadden in de praktijk dan ook een bijzonder verlammend effect op de werking én uitstraling van het naoorlogs verzet.

"Afin de ne pas mettre en danger l'unité existante au sein de la Résistance Belge[53]" : Eenheid in neutraliteit

Het behoud van de precaire eenheid tussen de verzetsgroepen werd de grootste zorg van de overkoepelende organen. De vijandige dynamiek tussen drie belangrijke spelers – het Onafhankelijkheidsfront, het Geheim Leger en de Nationaal Koningsgezinde Beweging (NKB) – stond daadkrachtige samenwerking echter in de weg. Met het GL en de NKB aan de ene kant en het OF aan de andere kant tekenden zich twee polariserende blokken af die zich entten op ideologische en politieke kwesties: communisme versus anticommunisme en de Koningskwestie.

De controversiële reputatie van het OF en de openlijk communistische houding van een aantal bestuursleden bracht het verzet in het algemeen publieke imagoschade toe. De communisten aan de top van het OF wilden bovendien alle verzetsstrijders verenigen als een beweging voor de zuivering en vernieuwing van het land. Het OF profileerde zich expliciet als een politieke organisatie en respecteerde dus allerminst de neutraliteit. Samenwerking met het OF was in de ogen van de andere bewegingen dan ook hoogst problematisch[54].

Aangezien het OF niet officieel erkend was als gewapende verzetsorganisatie viel het bij de oprichting van de Nationale Raad van de Weerstand uit de boot. Pas toen in 1947 de NRW werd verbreed, zetelde het OF in de persoon van Fernand Demany als vertegenwoordiger van de Burgerlijke Weerstand. Toch had het OF al eerder een grote impact op de koepelorganisaties van de gewapende weerstand. De twee gewapende takken van het OF – de Gewapende Partizanen en de Patriottische Milities – waren namelijk wel erkend en dus vertegenwoordigd. Het bestuur van het OF zette daarom actief in op het behoud van de onderlinge banden tussen de organisaties[55]. Meer nog, voor de PM zetelde onder andere Aloïs Gerlo, voormalig kabinetchef van Fernand Demany, vanaf 1946 Nationaal Secretaris van het OF en redacteur voor *De Rode Vaan* en *Front*[56]. *De facto* had het OF dus een stevige voet binnen in het verzetsmilieu, ook in dat van de gewapende weerstand.

Het Geheim Leger bleef bij de eerste bijeenkomsten in 1944 opvallend afzijdig. Een eerste reden voor die initiële afzijdigheid ligt bij het statuut van het Geheim Leger dat afweek van dat van de andere

52. *Idem*, p. 258.
53. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 6 mei 1947 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5708).
54. *Lettre du F.I à le Mr. Le Président de l'UNR,* 29 maart 1945 (CegeSoma, *Archives partielles de et au sujet du réseau d'action Nola (1942-1944),* 32).
55. Zie onder andere vergadering nationaal secretariaat Onafhankelijkheidsfront, 5 september 1946, p. 3. CegeSoma, *Archief Onafhankelijkheidsfront,* AA2127, 142.
56. Adriaan Verhulst, "Aloïs Gerlo" in *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging.* Online geraadpleegd op https://nevb.be/wiki/Gerlo,_Aloïs

groepen : de regering in Londen erkende het GL in de loop van 1943 als clandestiene militaire organisatie en bevoordeelde het inzake financiële en materiële steun[57]. Dat militaire karakter werd niet ontkend door de overige vertegenwoordigers van de verzetsgroepen, maar de superioriteitsclaim die het GL eraan ontleende leidde al vroeg tot discussie. De laatste bevelhebber Jules Pire beschouwde zijn groepering immers als ondergronds equivalent van het reguliere Belgische leger. Victor Marquet vroeg zich in zijn *Bijdrage tot de geschiedenis van het Geheim Leger* terecht af of men de commandanten van de verzetsorganisatie ongelijk kon geven over die interpretatie van de feiten[58]. De richtlijnen tijdens de oorlog waren op zijn zachtst gezegd verwarrend. In een brochure getiteld 'Paard van Troje' gaf de regering de opdracht tot het vormen van geheime militaire troepen of een 'Geheim Leger', bestaande uit 'geheime eenheden' en 'geheime korpsen'[59]. Hoewel geleid door professionele militairen en onder het bevel van de koning – kortom volledig georganiseerd naar analogie met het nationale Belgische leger – viel het er expliciet *niet* mee samen. Op 1 juni 1944 zou de regering het bevel uitvoeren voor een naamsverandering van het 'Leger van België' naar het Geheim Leger om die verwarring uit het leven te helpen[60]. Na de oorlog greep het Geheim Leger graag terug naar die richtlijnen om de dominante positie tegenover de andere groepen in de verf te zetten. "*L'A.S à l'avant-plan de la résistance, l'A.S reconnue par Londres comme organisation de résistance nationale, l'A.S appelée à réunir toutes les organisations nationales de résistance, l'A.S, l'organisations de résistance la plus importante du secteur national. Rien que cela, ma chère",* publiceerde *La Voix des Belges* als reactie op een artikel in het verenigingsblad *Pygmalion* van het GL[61]. Dit conflict over de historische waarachtigheid van hoe het GL zichzelf voorstelde zou steeds verder op de spits worden gedreven.

Een nog belangrijkere reden voor de afzijdige houding van het GL was het groot wantrouwen tegenover het Onafhankelijkheidsfront. Pas nadat de overheid in februari 1945 het bestaan van de Nationale Raad officieel had bestendigd liet het GL zich vertegenwoordigen door Théodore Smolders (°1887). Dat was geen verrassing, gezien Smolders de verzetsgroep bij de bevrijding ook had vertegenwoordigd in het Nationaal Coördinatiecomité[62]. Smolders sloot vanaf april 1945 ook aan bij de Nationale Unie, maar enkel onder de strikte voorwaarde dat de Unie politiek neutraal zou zijn. In de praktijk bleek dit al snel een synoniem voor 'geen communistische invloed', met de blik richting het OF.

Ook in de Koningskwestie stelde het GL zichzelf voor als een neutrale beweging. Vanaf de vrijlating van Leopold III in de lente van 1945 vormde de koning een bijzonder heet politiek hangijzer[63]. Historici Francis Balace en Christine Dupont stel-

57. Victor Marquet, *Bijdrage tot de geschiedenis van het Geheim Leger, 1940-1944, vol 4,* "De dubbele erkenning", Brussel, 1991, p. 48 ev.
58. *Idem,* p. 50.
59. Die proactieve houding ten opzichte van binnenlandse verzetsorganisaties kwam er na een lange periode van wantrouwen tegenover het binnenlands verzet en het toenmalig 'Belgisch Legioen'. De Belgische regering en Staatsveiligheid stonden erg wantrouwig tegenover de verzetsgroep, die ze verdacht van te sterke koningsgezinde en autoritaire doeleinden. De voormalige commandant van het Belgisch Legioen, Charles Claser, had in Groot-Brittannië contact gezocht met de Britse SOE (The Special Operations Executive) en van hen ook een militaire opdracht gekregen. Die betrekkingen tussen Claser en de SOE zorgde dan ook voor een breuk tussen de Britse en Belgische diensten. Pas na de arrestatie van Claser (op 8 november 1942), de naamsverandering in 'Leger van België' en het aantreden van een nieuwe commandant - Kolonel Jules Bastin - veranderde de Belgische regering haar houding. Zie onder andere Pieter Lagrou, *De politieke strijd om het verzetsaureool…,* p. 19-21 ; Fabrice Maerten, *Was opa een held,* p. 64-65 en p. 354-355.
60. Victor Marquet, *Bijdrage tot de geschiedenis van het Geheim Leger…,* p. 50.
61. "Rastreins !", *La Voix des Belges,* 5e jaargang, n° 15, 5 augustus 1945.
62. Hij was advocaat aan het hof van beroep in Brussel en tijdens de bezetting stafchef van zone I van het GL geweest. Bovendien leidde hij ook de naoorlogse sociale dienst van het Geheim Leger. Zie ledendossier Smolders bij het Geheim Leger, Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht, *Archief Geheim Leger* en erkenningsdossier Smolders voor de gewapende weerstand, Algemeen Rijksarchief, *Ministère de le Défense. Dossier des Résistants armés,* doos 2803.
63. Francis Balace en Christine Dupont, "Les 'Anciens' et le Roi : facteurs de cohésion et de divergence 1945-1950", *Cahiers d'Histoire de la seconde guerre mondiale,* IX, nr. 1, 1985, p. 133.

den dat oud-strijdersorganisaties, verzetsverenigingen en hun koepelorganen zich daarom afzijdig opstelden en daarvoor verwezen naar hun statuten die een apolitieke houding voorschreven[64]. In 1945 nam de Verbroedering van het Geheim Leger inderdaad zo'n clausule op. Net zoals tegenover de communisten bleek deze neutrale houding ten opzichte van de koning echter een duidelijke *"neutralité de façade[65]"*. Op het einde van de clausule volgde immers een belangrijke nuance:

> Zij legt zich evenwel het verbod niet op de verdediging op zich te nemen van de hogere belangen van het land, en van het Geheim Leger, deze gelden inderdaad niet als politieke bedrijvigheid. Dat verbod laat evenwel aan de leden de vrijheid, ten persoonlijken titel een politieke bedrijvigheid te onderhouden, voor zover deze niet strijdig is met het hoofddoel van de vereniging in de volledige gehechtheid aan het land en de loyauteit tegenover de Koning[66].

Hoewel de officiële politieke toon over de Koningskwestie gematigd bleef, ook in het ledenblad *Pygmalion,* weerhield de clausule lokale persoonlijkheden uit het GL niet te zetelen in royalistische en leopoldistische bewegingen[67].

De link met leopoldistische bewegingen was ook voor de top van de Nationaal Koningsgezinde Beweging moeilijk te verbergen[68]. De NKB werd binnen en buiten het verzet erkend voor haar bijdrage aan de bevrijdingsgevechten, met name bij de bevrijding van de Antwerpse haven[69]. Aangezien de geallieerden nood hadden aan versterking van weerstanders met militaire vorming, kwamen de rekruten overigens voornamelijk uit het Geheim Leger en de NKB die immers veel militairen in hun rangen kenden[70]. Toch werd de beweging niet in haar totaliteit erkend. Slechts enkele lokale actiegroepen verkregen dat statuut[71]. De oorsprong van de NKB gaf immers veel voer voor discussie. Was het primaire doel van de organiserende kaders wel het tegenwerken van de bezetter geweest? Volgens een advies van katholiek Paul Struye had de NKB *"pour but principal, sinon exclusif, de grouper en pays occupé, les Belges particulièrement attachés à la Dynastie et au Roi[72]"*. Na de oorlog probeerde de top van de beweging niettemin stellig het clandestiene verzetsaspect van de beweging in de verf te zetten. Net zoals bij het Geheim Leger is daarom in de statuten een genuanceerde apolitieke clausule terug te vinden:

> De verbroederingen mengen zich niet in de politieke taal-of confessionele kwesties. Zij houden zich nochtans het recht voor van tussenkomst in de nationale kwesties en ingeval de eer der N.K.B/M.N.R op het spel staat[73].

Veel meer dan de Gewapende Partizanen of de Patriottische Milities was het de Nationaal Koningsgezinde Beweging die op de Nationale Unie van

64. *Idem,* p. 133.
65. *Idem*, p. 159.
66. Verbroedering van het Geheim Leger – Werkelijke staat. Statuten, 1945 (CegeSoma, *Archief van het Geheim Leger schuiloord Blankenberge (naoorlogs), 1939-1990.* AA1916).
67. Balace en Dupont, "Les 'Anciens' et le Roi …", p. 159.
68. De NKB probeerde een onderscheid te maken tussen de verzetsbeweging en de NKB als politieke beweging. Zo sloten leden van de NKB zich aan bij de *Groupement Nationale Belge* onder de naam *Fidelis* (wat overigens ook de titel was van hun Nationaal persorgaan), en manifesteerden ze als V.V.V (Voor Vorst en Volk). Bovendien werkten leden van de NKB mee aan het leopoldistische blad *Septembre* en was de NKB verweven in het netwerk rond de organisatie 'Eldrie'. Francis Balace en Christine Dupont, "Les 'Anciens' et le Roi …", p. 161; Francis Balace, "Le thème autoritaire dans la Résistance belge: De 'l'ordre national' au 'retour à la démocratie'", in *Les courants politiques et la Résistance: continuités ou ruptures? Actes du colloque international, Esch-sur-Alzette, avril 2002, Grand -Duché du Luxembourg,* Luxemburg, 2002, p. 335-64; Q. Bilquez, *Le Mouvement National Royaliste. Des origines à la question royale,* licentiaatsverhandeling, ULB, 2007, p. 89-90.
69. Frank Seberechts, *Vechten voor vrede. Antwerpen 1944-1945,* Kalmthout, 2019, p. 78 ev.
70. José Gotovitch, "Communistes et Résistants: les (en)jeux de dupes d'une libération…", p. 54.
71. Balace en Dupont, "Les 'Anciens' et le Roi…", p. 155.
72. Rapport van Paul Struye voor advies tot al dan niet erkennen van de NKB, geciteerd in Q. Bilquez, "Le Mouvement National Royaliste. Des origines à la question royale…", p. 76.
73. Statuten Verbond der Verbroederingen N.K.B, 1945, verschenen in het *Belgisch Staatsblad,* 7 april 1945.

de Weerstand voortdurend onder vuur lag voor de politieke uitlatingen op manifestaties en houding van haar nationale chef generaal Ernest Graff. Die laatste zetelde zelf niet in de Unie, maar gaf steeds kritiek van aan de zijlijn[74]. Het was onder andere zijn adjunct Joseph Dekais die de vertegenwoordiging van de NKB in de NUW op zich nam[75].

Tussen het OF enerzijds en het GL en de NKB anderzijds, bevond zich echter een grote groep verzetsveteranen die het liefst zo ver mogelijk weg bleef van politieke standpunten[76]. Historicus Evert Peeters observeerde al hoe de grote meningsverschillen daarom niet onmiddellijk tot openlijke conflicten bij herdenkingen leidden. "De Koningskwestie leek een *Fremdkörper* dat in de oorlogsherinnering geen plaats kon krijgen, en daarom moest worden uitgedreven", stelde hij[77]. Het verbaast dan ook niet dat het GL, *façade* of niet, erin slaagde een motie te laten stemmen op de Nationale Unie van de Weerstand, waarmee de vertegenwoordigers van het Belgisch verzet zich buiten de Koningskwestie stelden. Zelfs het OF onthaalde deze motie zeer positief :

> In deze angstwekkende uren welke België doormaakt en die niet alleen zijn eenheid, doch zijn bestaan zelf in gevaar brengen, gaan de erkende gewapende weerstandsgroeperingen in een gevoelen van nationale en vaderlandse solidariteit, de verbintenis aan zich te onthouden van iedere deelneming, zowel rechtstreeks als onrechtstreeks, als in groep, aan machtsgrepen of aan betogingen die bloedig zouden kunnen worden en verzoeken zij al hun leden zich individueel van gelijkaardige acties te onthouden. Op den grondslag van het beginsel van absolute wederkerigheid, betuigen zij hun wil getrouw te blijven aan de wettelijkheid[78] !

Zich zeer sterk bewust van de politieke verdeeldheid onder hun leden, leefden de meeste verzetsgroepen dan ook niet in de illusie dat zij een gezamenlijk politiek project konden verwezenlijken. Meer nog :

> *La Résistance semble n'avoir rien eu à gagner à ses contacts avec la politique active. En raison même de la diversité des tendances qu'elle groupait en son sein, elle s'est révélée pratiquement inapte à descendre avec succès dans l'arène. Ces effectifs sont d'ailleurs insuffisants pour lui assurer l'autorité d'un grand parti, et ni son loyalisme ni ses héros ne suppléeront jamais, dans ce domaine du moins, son infériorité numérique*[79].

Tegen een hevig gepolariseerde politieke realiteit werd de *"représentation de la Résistance"* na de oorlog dus ontdaan van alle ideologische connotatie : het verzet zou apolitiek zijn.

"Quelles sont les qualités que nous exigeons du nouveau Président[80] ?"

Algehele onthouding van politieke onderwerpen en strikte neutraliteit groeiden daarom uit

74. Vergadering UNR 8 oktober 1946 ; Zie ook correspondentie tussen Marcel Louette en Graff in 1946, waarin Graff na elke vergadering waarop de NKB in zijn ogen onterecht bejegend werd, zijn verontwaardiging uitte. (CegeSoma, *Persoonlijk archief Marcel Louette,* 83).

75. Joseph Dekais (°1913) was leraar in het openbaar onderwijs in Brussel. Hij was tijdens de bezetting als zeer vroeg aangesloten bij de NKB en stond onder andere in voor de verbinding met andere groeperingen. Ook tijdens de oorlog trad hij op als adjunct van generaal Graff. Zie Erkenningsdossier Gewapende Weerstand Joseph Dekais (Algemeen Rijksarchief, *Ministère de le Défense. Dossier des Résistants armés,* doos 479).

76. *"Une énorme masse d'hésitants, oscillant entre indifférence et hostilité",* aldus historici Francis Balace en Christine Dupont, "Les 'Anciens' et le Roi …", p. 156 ; Evert Peeters, "Het gevecht tegen de tijd. Patriottische oorlogsherdenkingen als vorm van contestatie, 1945-1965", *JBH - BTNG – RBHC,* XLII, nr. 2–3, 2012, p. 40.

77. Evert Peeters, "Het gevecht tegen de tijd. Patriottische oorlogsherdenkingen als vorm van contestatie, 1945-1965", *BTNG,* XLII, nr. 2–3, 2012, p. 40.

78. "Een motie der Weerstandsgroeperingen. Geen machtsgreep, geen bloedige betogingen" in *Front,* 24 juni 1945, p. 7.

79. "Résistance et politique", *La Voix des Belges*, 5e jaargang, nr. 4, maart 1945.

80. Verslag vergaderig Nationale Unie van de Weerstand, 22 januari 1946, p. 4 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495, 5707).*

tot de fundamenten van de dagelijkse werking op de Nationale Raad en Nationale Unie van de Weerstand. Wat die apolitieke vertegenwoordiging van het verzet precies wilde zeggen, was echter voor niemand meteen duidelijk. Stond het verzet boven 'de' politiek, of boven de politieke partijen? Die discussie stond op scherp naar aanleiding van de eerste naoorlogse verkiezingen in februari 1946. In diezelfde periode verkoos de UNR immers een nieuw bestuur. *"Nous avons simplement à envisager les interêts de la résistance, et non des partis politiques",* stelde PM-vertegenwoordiger André De Slaeve[81]. Hopend op het behoud van eenheid, stelden ze zich dus tevens volledig buiten elk politiek democratisch debat. Die houding zou steeds verder evolueren naar de idee om als "neutrale vertegenwoordigers van de gehele natie [te] fungeren", zoals Evert Peeters vaststelde op basis van de naoorlogse herdenkingsretoriek bij verschillende verzetsgroepen en belangenorganisaties[82]. In de praktijk bleek die gedragslijn moeilijk te handhaven.

Als "aanvaardbare centrumfiguur" had Pierre Clerdent (°1909) als eerste het mandaat als voorzitter van zowel de Nationale Unie als de Nationale Raad bekleed[83]. Hij was advocaat uit het Luikse en bouwde na de oorlog een indrukwekkende carrière uit als gouverneur van de provincies Luik en Luxemburg. Als nationaal bevelhebber en oprichter van het Bevrijdingsleger en de eerste Belgische stem die te horen was op de radio na de terugtrekking van de Duitse troepen, was hij een autoriteit in het milieu en genoot hij ook ruimer een groot prestige[84]. Zijn gezag stond geen enkel moment ter discussie.

Politiek 'neutraal' was Clerdent nochtans niet: hij stond mee aan de wieg van de *Union Démocratique Belge (UDB),* een travaillistische, Christen-democratische beweging die zich bij de eerste naoorlogse verkiezingen voorstelde als partij van het verzet[85]. Het voorzitterschap van Clerdent lijkt dus in strijd met de apolitieke ambities van de Nationale Raad en de Nationale Unie. Hij was bovendien niet de enige: ook de tweede voorzitter van de NRW, Camille Joset, stelde zich verkiesbaar voor de UDB in 1946, net zoals Georges Allaert van de OMBR, Vital Bosschaerts van de Witte Brigade, Max Bastin van het Geheim Leger en Joseph Fafchamps van het Bevrijdingsleger.

In de verkiezingscampagne van 1946 pakte de UDB fors uit met kandidaten met een verzetsverleden. Daartoe zette de partij onder andere actief in op banden met lokale verzetsgroepen- en personaliteiten. Een heel aantal onder hen had inderdaad affiliaties met naoorlogse belangenorganisaties van het verzet[86]. Zo publiceerde *La cité Nouvelle,* spreekbuis van de UDB, op 17 januari 1946 met trots op de voorpagina dat Joset, *"Une des plus nobles et de plus pathétique figures de la Résistance"* aanvaard had op de lijst van Aarlen – Marche Bastogne te staan[87]. Dat niet alle verzetsgroepen dit zomaar accepteerden, blijkt uit twee identieke moties gestemd door de *Groupe G* en de Belgisch Nationale Beweging, waarin verzetsleden werden opgeroepen om te stemmen volgens eigen overtuiging, *"afin que le gouvernement de demain soit formé*

81. *Idem,* p. 4-5 ; André De Slaeve (°1906 – 1971) was jurist en tijdens de oorlog adjunct van Charles Hoste sinds juli 1943. Hij was actief in het verzet in de Brusselse agglomeratie en Noord-Frankrijk. Hij was verbonden aan de Patriottische Milities, maar verleende ook hulp aan het Geheim Leger en stond in contact met de Belgisch Nationale Beweging. Zie erkenningsdossier Gewapende Weerstand André De Slaeve (Algemeen Rijksarchief, *Ministère de le Défense. Dossier des Résistants armés,* doos 694).

82. Evert Peeters, "Het gevecht tegen de tijd…", p. 41. Hoewel Peeters dit ook observeert in de vroege naoorlogse retoriek van de nationale chef van de BNB Camille Joset, zijn de vertegenwoordigers in de *Nationale Unie* het collectief gezien nog lang niet eens over hun maatschappelijke positie.

83. Etienne Verhoeyen, Rudi Van Doorslaer en Herman Van de Vijver, *Het Verzet,* Kapellen, 1988, p. 95.

84. Voor meer details zie "Pierre Clerdent" in *Nouvelle biographie nationale,* Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, 1988-2018, 14 vol., tome 11, p. 48-51.

85. Wilfried Beerten, *Le rêve travailliste en Belgique : histoire de l'U.D.B. 1944-1947,* Brussel, p. 143-148.

86. *Idem,* p. 144.

87. *La cité Nouvelle,* 17 januari 1946.

Pierre Clerdent, bron : CegeSoma.

d'hommes de bonne volonté, capables de reconstruire notre pays meurtri et décidés à faire régner une paix juste et sereine[88]*"*. Propaganda met namen van vooraanstaande verzetsstrijders zou alleen zorgen voor interne ruzies, *"indignes de la grandeur de leur passé*[89]*"*.

Behalve de eigen politiek neutrale uitstraling was het voor de vertegenwoordigers van het verzet ook van belang controle te hebben over de politieke activiteiten van de leden van de betrokken groeperingen. Zich verkiesbaar stellen werd niet verboden, maar het moest toch worden voorkomen dat *"des milliers de résistants se laissent aller à l'outrance, lors d'une campagne électorale*[90]*"*. Voor heel wat bewegingen leidde dat tot clausules die de combinatie van lidmaatschap en politieke activiteiten aan specifieke voorwaarden verbonden, vergelijkbaar met de apolitieke clausules van het GL en de NKB en de vermelde motie van de *Groupe G* en de BNB. De Witte Brigade liet bijvoorbeeld vastleggen dat elk lid van de organisatie dat zich kandidaat stelde bij verkiezingen of zich openlijk militant opstelde zich ertoe verbond:

1. Zich bij zijn propaganda nooit te beroepen op zijn aansluiting, zijn graad of zijn werking bij de Witte Brigade (Fidelio). Dit neemt echter niet weg dat hij zich als 'weerstander' mag bekend maken.
2. Het kenteken der Witte Brigade niet te dragen, telkens hij een politieke vergadering of manifestatie bijwoont[91].

Tegen die achtergrond zou de nieuwe voorzitter van de NUW weliswaar *"une certaine personnalité"* zijn, maar zeker iemand zonder politieke affiliaties[92]. Als kandidaten kwamen Robert Leclercq[93] van de *Groupe G* en Marcel Louette van de Witte Brigade in aanmerking. Een democratische stemming bracht uiteindelijk Louette aan als nieuwe voorzitter[94].

Weinig verbazend lagen de politieke ambities voor het verzet in de ogen van de top van het Onafhankelijkheidsfront heel anders. In het persorgaan *Front* propageerde het OF expliciet de politieke participatie van weerstanders, niet via een specifieke lijst of partij van het verzet, maar via de bestaande democratische politieke partijen:

> Er komt dus in België geen partij van den Weerstand. Gelukkig. De Weerstand in 't algemeen, het O.F. in 't bijzonder zijn samenge-

88. Zie *Le Soir*, 29 januari 1946 en 14 februari 1946. Deze moties staan tevens vermeld in Beerten, *Le rêve travailliste en Belgique…*, p. 144-145.
89. *Idem*.
90. Verslag vergaderig Nationale Unie van de Weerstand, 22 januari 1946, p. 4 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
91. Vergaderverslag Hoofdkwartier Witte Brigade, 28 november 1945 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 11). Zie ook Kevin De Bodt, *Het gebroken verzetsaureool: de Witte Brigade en het verzet als actieve speler in de strijd om de herinnering,* licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, 2009, p. 112.
92. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 18 januari 1946 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
93. Leclercq (°1917) stond samen met Jean Burgers aan de wieg van de *Groupe G.* Na de arrestatie van Burgers werd Leclercq nationaal commandant van de verzetsgroep. Voor meer details zie William Ugeux, "Robert Leclercq" in *Biographie Nationale – Volume 42,* Académie Royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, 1981, p. 483-486.
94. Verslag van de voorzittersverkiezing op vergaderingen Nationale Unie van de Weerstand van 18 januari, 22 januari en 1 februari 1946 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707). Louette was leraar in het Openbaar Onderwijs in Antwerpen was leider van de Witte Brigade tot hij werd opgepakt in 1944 en nam opnieuw de leiding op na zijn terugkeer uit gevangenschap in de zomer van 1945 Ook de boekhouder van de NUW was afkomstig uit de Witte Brigade. Jean Batta (°1894) was een Franstalig lid van de Witte Brigade, een oude kennis van Louette en tevens boekhouder van beroep. Hij kreeg dan ook jarenlang de verantwoordelijkheid over de financiën van de *Unie.* Begin 1946 werden eveneens twee ondervoorzitters verkozen: Robert Preser (° 1904 - BNB) en Marcel Saint-Martin (° 1900 - PM). Die laatste vervulde voor de Patriottische Milities belangrijke militaire functies bij de voorbereiding van de bevrijding. De rol als militair raadgever kreeg hij ook toebedeeld in de NUW. Zie ledendossier bij de Witte Brigade Jean Batta (CegeSoma, *Archief van de gewapende verzetsgroep Witte Brigade (Fidelio),* AA2495/373); erkenningsdossier gewapende weerstand Marcel Saint-Martin (Algemeen Rijksarchief, *Ministère de le Défense. Dossier des Résistants armés,* doos 2666); ledendossier van de Belgisch Nationale Beweging Robert Preser (Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht, *Archief Belgisch Nationale Beweging*).

steld uit uiteenloopende elementen op politiek gebied. Wie partij zegt, zegt tevens leer, welnu men kan zich geen partij indenken die zich uitsluitend zou beroepen op de belangen van den Weerstand. Het zou een partij worden die alleen eischen te stellen zou hebben. […] De geest van den Weerstand moet zich den weg banen in het raam der bestaande partijen. Het Parlement van morgen zal blijken een vernieuwd Parlement te zijn, waarin de Weerstand een ruime plaats zal innemen. Tot onze grote vreugde[95].

"Sous l'occupation, la Résistance faisait de la politique[96]"

Het bleek al snel een illusie om alle politieke onderwerpen zomaar te bannen van de vergaderingen. Zeer veel kwesties die aan bod kwamen hadden een politieke lading, waardoor de vertegenwoordigers zich nog nauwelijks over iets konden uitspreken. Bovendien raakte die ideologisch neutrale invulling van het verzet aan de essentie van *waarom* iemand in verzet ging tijdens de oorlog. Voor een aantal vertegenwoordigers was die motivatie uiteraard zeer duidelijk politiek en ideologisch geweest. In de woorden van PM-vertegenwoordiger Aloïs Gerlo: *"Sous l'occupation, la Résistance faisait de la politique puisqu'il s'agissait d'une guerre idéologique, une guerre des démocraties[97]"*.

Een concreet voorbeeld maakt dit meteen duidelijk. Niet lang na de wetgevende verkiezingen in 1946 bracht René Adam[98] – vertegenwoordiger van de Gewapende Partizanen - de internationale politieke agenda binnen: *"si les résistants on combattu sous l'occupation, ce n'est pas seulement pour chasser l'ennemi de notre pays, mais pour combattre tout régime fasciste[99]"*. Met een motie om actie van de Belgische regering te vragen tegenover het dictatoriaal regime van generaal Franco in Spanje, was het politieke debat onmiddellijk opnieuw geopend.

Zowel nationaal als internationaal dreven de spanningen tussen communisten en anti-communisten intussen snel op[100]. De betekenisverlening aan de afgelopen oorlog stond in de zich op gang trekkende Koude Oorlog bovendien centraal, wat in de discussie over de houding van de Nationale Unie tegenover Franco meteen sterk voelbaar was[101]. Olivier Lalieu merkte op dat bij de naoorlogse verenigingen van voormalige gedeporteerden in Frankrijk *"Dans le contexte de la guerre froide, aucun mot n'est neutre, défendre telle ou telle cause non plus[102]"*. *Antifascisme* vormde steevast het communistische credo, *antitotalitarisme* dat van de tegenpartij[103]. Met een stelling

95. Fernand Demany, "Het O.F., de Verkiezingen en de Weerstand", in *Front,* 27 januari 1946.
96. Aloïs Gerlo op de vergadering van de Nationale Unie van de Weerstand, 23 april 1946, p. 3 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
97. *Idem*.
98. René Adam (°1902-1954) was na de oorlog nationaal secretaris bij de *Amicale de l'armée Belge de P.A.* Al voor de oorlog was hij actief binnen een antifascistische organisatie, waaruit hij rekruteerde voor verzetsactiviteiten bij het uitbreken van de oorlog. Vanuit zijn job bij de Nationale Spoorwegen was hij tijdens de oorlog vooral actief op het vlak van sabotage van transportlijnen- en documenten. *Le Drapeau Rouge* bejubelde Adam bij zijn overlijden in 1954: *"Après la libération René Adam poursuivit inlassablement la lutte pour la défense des droits des résistants. Il sut faire front aux diviseurs de la Résistance qui voulaient l'affaiblir et la détournes de ses idéaux. Il combattit de toutes ses forces ceux qui s'efforcent de réarmer l'Allemagne et de faire abandon de notre indépendance nationale."* ('René Adam est mort', *Le Drapeau Rouge,* 15 september 1954); Individueel dossier Gewapende Partizanen René Adam (Museum van de Weerstand).
99. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 26 maart 1946 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707*).*
100. Els Witte, J.C. Burgelman en Patrick Stouthuysen, *Tussen restauratie en vernieuwing: aspecten van de naoorlogse Belgische politiek (1944-50),* Brussel, 1989, p. 46-49.
101. Pieter Lagrou, "Een oorlog achter de rug, een oorlog voor de boeg 1944-1965", in *Oost West West Best: België onder de Koude Oorlog 1947-1989,* onder redactie van Mark Van Den Wijngaert en Lieve Beullens, Tielt, 1997, p. 135.
102. Olivier Lalieu, *La déportation fragmentée…,* p. 121.
103. Pieter Lagrou, "Een oorlog achter de rug, een oorlog voor de boeg 1944-1965…", p. 135.

als *"l'Espagne de Franco est le dernier bastion du fascisme"*, bekende René Adam in de ogen van enkele andere vertegenwoordigers dus openlijk kleur[104]. De vertegenwoordiger van de NKB, Albert Hanet, reageerde daarom meteen :

> *Il est certes déplorable que ces personnes, anciens résistants aient été exécutés, mais qu'il existe bon nombre d'hommes, anciens résistants non politiques, qui sont enlevés en Pologne, et qui disparaissent, que si l'Union Nationale veut prendre position, elle ne peut être unilatérale*[105].

De interne geschiedenis of politieke situatie in Spanje was volgens Hanet niet het domein van de NUW[106]. Bovendien zouden ze in dat geval ook moeten protesteren tegen de situatie in Rusland, Joegoslavië en Polen. Enkele maanden nadien, wanneer het onderwerp opnieuw op tafel lag in de context van een uitnodiging op een Europese conferentie over het verzet, viel vertegenwoordiger Max Bastin[107] van het Geheim leger hem bij :

> *Si l'on s'est battu c'est pour abolir tous les régimes totalitaires quels qu'ils soient. Il n'y a pas de doute qu'à l'A.S ils sont totalement opposé au régime de Franco, parce qu'il est totalitaire, mais il se demande pourquoi l'on condamne l'un et que l'on ne parle pas des autres*[108].

Toch bestond er onder de overige vertegenwoordigers grotendeels consensus over het voorstel van Adam. Zeker het argument dat er ook 'eigen' verzetsstrijders tijdens de oorlog zware martelingen ondergingen in Spanje woog voor enkelen zwaar door. Verdere concrete stappen bleven evenwel uit. Uit voorzichtigheid werden verwijzingen naar manifestaties uit de oorspronkelijke motietekst geschrapt en vervangen door 'morele ondersteuning'. Bovendien ging geen enkele afgevaardigde naar de Europese conferentie - eveneens uit naam van neutraliteit – en dat was niet de enige keer. Zo zorgde de neutrale houding van de NUW ervoor dat ze er als groep nagenoeg geen internationale contacten op nahielden[109]. Het gebrek aan unanimiteit gaf voor de nieuwe voorzitter Louette overigens al snel de doorslag om zich terug te trekken van de vergaderingen[110]. De nagestreefde eenheid zorgde in veel gevallen voor onzichtbaarheid en leek vooral de eigen werking te saboteren.

"Aux hommes authentique de la résistance[111]" : legitimiteit door zuiverheid

Internationale uitstraling was lang niet de enige – of grootste – bekommernis van de vertegenwoordigers op de NUW en NUR. De Nationale Unie van de Weerstand werd eerst en vooral geplaagd door een gebrek aan professionalisering. Hoewel ze bij aanvang een juridische commissie instelde

104. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 7 februari 1946 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
105. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 5 maart 1946 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
106. Persoonsdossiers over Hanet werden niet teruggevonden.
107. Max Bastin (°1919-1971) studeerde geschiedenis in Luik en werd later journalist. Hij zette in 1943 de stap naar het verzet en was verantwoordelijk voor verbindingen met andere sectoren en inlichtingen vanuit Zone 5, Sector 3 van het Geheim Leger. Na de oorlog maakt hij deel uit van de *Service de démobilisation de l'A.S* en nam zo vooraanstaande rol op in de naoorlogse werking van het Geheim Leger. Bij de bevrijding sloot hij aan bij de UDB. Heel zijn leven blijft hij sociaal-cultureel en politiek geëngageerd. Zie ledendossier Max Bastin (Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht, *Archief Geheim Leger*); *Nouvelle Biographie Nationale – Volume 4,* Académie Royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, 1997, p. 30-32.
108. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 3 september 1946 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
109. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 7 mei 1946 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
110. Voorzitter Louette is afwezig *"parce que, au sein de l' UNR les problèmes ne sont jamais solutionnés à l'unanimité des voix".* Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 24 september 1946, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
111. *La Voix des Belges,* 8 oktober 1944.

Procès-verbal

L'UNION NATIONALE DE LA RESISTANCE, réunie à Bruxelles le 26 mars 1946,

Ayant pris connaissance des récents développements de la question espagnole et de la protestation collective de la Grande-Bretagne, des Etats Unis et de la France;

Constatant que la survivance dans l'Europe libérée d'un régime fasciste, oppresseur des libertés populaires, constitue pour la paix du monde une constante menace;

Se rappelant notamment le traitement odieux, infligé par le régime franquiste aux résistants de Belgique pendant la guerre, notamment dans le camp de Miranda, où d'innombrables patriotes de chez nous furent détenus durant de longs mois;

Elève une protestation indignée contre les nouveaux crimes, dont viennent de se rendre coupables Franco et ses complices, notamment en maintenant en Espagne un régime de contrainte et de terreur, ne permettant pas la liberté d'expression populaire;

Décide de s'associer aux efforts déployés par les démocrates et les résistants de tous les pays libérés, destinés à provoquer la chute du Gouvernement franquiste;

Adjure le Gouvernement belge de prendre, sans tarder, une position nette vis-à-vis du Gouvernement imposé en Espagne par la force, en rompant notamment toute relation avec celui-ci et en réclamant l'extradition des traîtres Degrelle et Pierre Daye;

Et invite tous les démocrates et tous les résistants à soutenir moralement les pouvoirs constitués, tant sur le plan national qu'international et à prendre une position ferme vis-à-vis de la question espagnole.

Foto van de motie gestemd op de UNR, bron : CegeSoma Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/ Fidelio AA2495, 5707.

en ook beschikte over een persattaché, bleek dit niet voldoende om als krachtige vereniging naar buiten te treden. De pogingen om de NUW meer onder de aandacht te brengen in de pers slaagden slechts moeizaam[112]. Het beperkte budget en het gebrek aan een vaste vergaderruimte speelde eveneens een nefaste rol. Ook de afzonderlijke verzetsgroepen waren vaak niet in de mogelijkheid zich degelijk te organiseren. Al in de lente van 1945 beklaagden de afgevaardigden zich over de erbarmelijke toestand waarin hun organisaties zich bevonden. De oorzaak: gebrekkige financiële steun van de regering en een verdwalen in het administratieve kluwen van de *Office de la Résistance*[113].

Nochtans voorzag het statuut van de gewapende weerstand – via de Dienst van de Weerstand - onder andere in een vergoeding voor de verschillende leningen die de groepen tijdens de bezetting waren aangegaan om hun verzetsdaden te bekostigen[114]. Het bleek in de praktijk een proces van lange adem om die fondsen daadwerkelijk te verkrijgen. De gemaakte kosten dienden immers te worden verantwoord: waar kwam het geld vandaan en tot welke doeleinden diende het? Het spreekt voor zich dat het bijhouden van de boekhouding niet de grootste prioriteit was van een clandestiene verzetsgroep in oorlogstijd. De plotse omschakeling naar verenigingen met transparantie over onkosten uit het verleden liep dan ook in veel gevallen spaak. Nico Wouters stelde in een vergelijkende studie naar twee dorpen tijdens en na de bezetting – Essen en Wouw – al vast dat de "complexe erkenningsadministratie […] een naoorlogs instrument was [,] ontworpen om ook politieke doeleinden te dienen, zonder daarbij altijd rekening te houden met de dagelijkse realiteit van de bezetting[115]". Dat wordt hier zeker bevestigd. De groepen waren het er dan ook unaniem over eens dat *"il est matériellement impossible de fournit la justification des sommes reçues sous l'occupation*[116]*"*.

Op het beloofde en noodzakelijke personeel om dit soort zaken administratief te verwerken was het overigens lang wachten. Jaarlijks kregen de groepen een bedrag toegekend dat vervolgens maandelijks werd verdeeld door het hoofd van de Dienst van de Weerstand. Ook die uitbetaling gebeurde enkel na een verantwoording van de gemaakte kosten. Er zat bovendien nog een grotere adder onder het gras. De toegekende budgetten werden gekoppeld aan het aantal leden per organisatie: hoe groter de verzetsgroep; hoe groter het budget. Tabel 1 geeft de maximale toelage per groep in 1948 weer[117].

Een belangrijk onderdeel van de vereffening van de verzetsgroepen was dan ook de oplijsting van alle aan de verzetsgroep verbonden – gesneuvelde of nog steeds levende – leden: een gevoelig onderwerp dat al tot boude uitspraken en hevige discussies leidde nog voor de inkt van het statuut van de gewapende weerstand goed en wel was opgedroogd. Dat verzetsgroepen dienden op te letten met excessieve cijfers werd hen al gauw duidelijk gemaakt - en wel met een duidelijke reden: *"cela nuirait […] à la cause des vrais résistants*[118]*"*. Een te groot aantal erkende verzetsleden kon enkel leiden tot imagoschade. Enkele vertegenwoordigers maakten zich daarom druk over

112. Het is overigens ook tekenend dat de *Nationale Unie van de Weerstand* in de naoorlogse Belgische pers nagenoeg nergens beschreven wordt met de officiële benaming.
113. Verslag vergadering Nationale Raad van de Weerstand, 22 mei 1945, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5715).
114. "Besluit van de Regent houdende insteling van de Dienst van de Weerstand 8 oktober 1945", *Belgisch Staatsblad,* 14/10/1945, p. 6811. Zie ook Pieter Lagrou, *De politieke strijd om het verzetsaureool…,* p. 67.
115. Nico Wouters, "Hetzelfde en toch verschillend. Oorlog en oorlogsherinnering in twee aangrenzende dorpen, Essen (België) en Wouw (Nederland)", *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis,* 5, 1998, p. 167.
116. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 4 juni 1946, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
117. Gebaseerd op de tabel gepubliceerd in 'Ministerieel besluit tot verlening van de nodige kredieten voor de vereffening van de erkende weerstandsgroeperingen' 19 mei 1948, *Belgisch Staatsblad,* 23 mei 1948, p. 4201. Het is onduidelijk waarom de *Groupe Nola* niet is opgenomen in die tabel.
118. Verslag vergadering Nationale Raad van de Weerstand, 20 november 1945 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5715).

Verzetsgroep	Toelage in Belgische Frank	Procentueel aandeel
Geheim Leger	429.000	20,43
Belgisch Nationale Beweging	256.350	12,21
Belgisch leger der Partizanen	294.300	14,01
Patriottische Milities	294.300	14,01
Bevrijdingsleger	171.900	8,19
Nationaal Koningsgezinde Beweging	171.900	8,19
Groep 'G'	69.150	3,29
Witte Brigade/Fidelio	171.900	8,19
Belgisch Militaire Weerstandsorganisatie	151.200	7,20
Les Insoumis	90.000	4,29
TOTAAL	2.100.000 fr	100%

Toelagen per verzetsgroep in 1948.

de specifieke termen die het wetsbesluit van het statuut van de gewapende weerstand inhield. Sommige organisaties interpreteerden wat het betekende om 'aangesloten te zijn bij een verzetsgroep' immers nogal breed[119]:

> *Si nous sommes appelés à discuter sur ce terme ['affilié'], c'est parce que les mouvements ont une tendance à vouloir gonfler leurs effectifs, ce qu'il faut éviter à tout prix, tout d'abord par respect pour nos morts, et ensuite notre volonté de ne pas voir exploiter la résistance, que les 8 groupements étaient d'accord pour ne présenter que de vrais résistants*[120].

De discussies over ledenaantallen – en dus de effectieve grootorde van het Belgisch verzet – stelde de groepen in een slecht daglicht. Dat noopte tot een steeds strakker onderscheid tussen wie wel en wie niet tot het échte verzet behoorde. Die houding valt deels te begrijpen als een defensieve reactie op aantijgingen tegenover het verzet in een aantal persorganen, waarvan de sterkste uit Vlaams-nationalistische hoek kwamen. Daarin werden verzetsstrijders rechtstreeks beschuldigd van oplichterij en opportunisme met patriottisme als dekmantel[121]. Tegelijkertijd huldigde de Vlaamse Katholieke pers 'het verzet' spaarzaam en selectief: stille weerstanders werden geprezen, terwijl de naoorlogse stemmen van het verzet vereenzelvigd werden met extreemlinks en dus het onderspit moesten delven[122]. In het blad *Steeds Verenigd* van de Witte Brigade, reageerde men door te stellen dat

> de daden van de weerstand – steeds met vlekkeloze hand en met waaiende bannier gepleegd – sommige heren de ogen uitsteken. Zij vergroten dan hun verontschuldiging over hun onwetendheid door te vertellen dat ze bij de bevrijding oneerlijke mensen aan het werk gezien hebben die zij zonder het minste onderzoek betitelen met de naam van weerstander en nog liefst met deze van Witte Brigademan. Zij kennen voorwaar geen WB.er, want een

119. De letterlijke tekst uit het Statuut van de Gewapende Weerstand luidt: "Het bewijs dient geleverd van de werkelijke aansluiting bij een erkende Weerstandsgroepering voor 4 juni 1944, om aldus de leden van den Weerstand van het laatste uur uit te schakelen". 'Besluitwet tot vaststelling van het Statuut van den Gewapende Weerstand', *Belgisch Staatsblad,* 12 oktober 1945, p 6734.
120. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 19 maart 1946, Verslag vergadering Nationale Raad van de Weerstand, 20 november 1945 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
121. Amber Snauwaert, *Over patriotse smoelhelden en huilende hyena's. Het verzet tijdens WOII in de spiegel van het Vlaams-nationalistische weekblad 't Pallieterke (1945-2015),* licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, 2020.
Zie ook Alain Colignon en José Gotovitch, "Du sang, de la sueur, de l'encre", in *Jours de paix,* door José Gotovitch, PascalDeloge, en Emmanuel Gérard, Crédit communal de Belgique, 2001, p. 112.
122. Zie Hannes Raes, *Tussen feit en fictie. De katholieke beeldvorming over het verzet, 1944-1950: de katholieken en het verzet: een snel verzuurde relatie?,* licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, 2009.

> weerstander kent geen profijten en onder hen is nog nooit twist geweest, tenzij om hoovaardige of schurftige schapen, die in hun midden indrongen of het wilden doen, er uit te weren[123].

Om verdere imagoschade tegen te gaan werd de 'opkuis' van dergelijke opportunisten of "schurftige schapen" in de eigen rangen daarom actief gestimuleerd. In de woorden van Marcel Louette: *"[Je] propose que chaque groupement fasse le nettoyage lui-même*[124]*"*. De wens om de rangen uit te zuiveren confronteerde de vertegenwoordigers van het verzet na de oorlog echter opnieuw met de kern van de verzetsrealiteit tijdens de bezetting: wanneer behoorde iemand officieel tot een verzetsgroep – en hoe viel dit te controleren? Lidmaatschap van een beweging was makkelijker te betwisten dan te bewijzen: *"on ne pouvait créer et conserver des listes de membres; donc la preuve ne pourra se faire qu'uniquement par le témoignage des camarades de combat*[125]*"*. Verder waren verzetsleden ook aangesloten bij meerdere bewegingen: bij de arrestatie van leden aan het hoofd van een beweging gingen anderen verder met *"ce qu'ils ont trouvé pour continuer la lutte*[126]*"*. Mochten zij na de oorlog kiezen bij welke beweging ze zich lieten erkennen of moesten ze zich aansluiten bij de laatste beweging waarin ze actief waren[127]?

Er werd dan wel meerdere keren verwezen naar de voortzetting van de onderlinge solidariteit tussen de verschillende groepen zoals die bestond tijdens de bezetting; in de praktijk kenden de vertegenwoordigers elkaar niet. Solidariteit, laat staan een vorm van collectieve identiteit, moest binnen deze organisaties na de oorlog worden geconstrueerd. In de praktijk bleek dat veel moeilijker dan het ideaalbeeld dat de woordvoerders van de verschillende verzetsorganisaties voor ogen hadden[128]. De clandestiene anonieme hiërarchie die kort voordien nog noodzakelijk was voor het voortbestaan van de organisaties, leverde nu immers een grote blinde vlek, want *"les délégués actuels ne s'étant pas connus sous l'occupation*[129]*"*. Elke vertegenwoordiger van een beweging moest daarom bijvoorbeeld een biografie indienen over de activiteiten tijdens de bezetting en de bevrijding[130]. Op die manier probeerde de NUW de controle te handhaven, want her en der ontstonden lokale verenigingen en "unies van de weerstand" die hun eigen leven gingen leiden[131].

Bovendien erkende het statuut van de gewapende weerstand enkel leden die konden aantonen dat ze uiterlijk op 4 juni 1944 waren aangesloten "om alsdus leden van den Weerstand van het laatste uur uit te schakelen[132]". Die noodzaak was inderdaad al vroeg aangevoeld op de Nationale Raad

123. "Zo zijn ze", *Steeds Verenigd,* september – oktober – november 1947.
124. "Proces-Verbal de la réunion de l'Union Nationale de la Résistance, tenue le 2 avril 1946 (…)", (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5709).
125. *Procès-verbal de la reunion de l'UNR*, 19/03/1946, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5706).
126. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand 7 mei 1946, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
127. *Idem.*
128. Recent beargumenteerde historicus Emmanuel Debruyne hetzelfde voor de naoorlogse organisatie van de inlichtings- en actiediensten: *"Force est de reconnaître qu'il était difficile de créer un esprit de corps dans une organisation au sein de laquelle chaque membre ne connaissait qu'un nombre très réduit de ses camarades, et que cette faiblesse a pesé sur la formation de fraternelles après la guerre",* Zie Emmanuel Debruyne, "L'union des Services de Renseingement et d'Action et son Courrier…", p. 247.
129. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 1 oktober 1946, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
130. *Idem.*
131. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 22 januari 1946, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5708). Dat die discussie over authenticiteit en dus *legitimiteit* ook lokaal een belangrijke rol speelde bleek eerder ook uit de masterscriptie van Jan Naert, *Het Gentse Onafhankelijkheidsfront in de naoorlogse jaren : Une victoire sans lendemain?,* Universiteit Gent, 2012, p. 166.
132. "Besluitwet tot vaststelling van het Statuut van den Gewapende Weerstand", *Belgisch Staatsblad,* 12 oktober 1945, p 6734.

van de Weerstand waar men in maart 1945 eveneens sprak over :

> *La nécessité d'éliminer les résistants de la dernière heure qui, en règle générale, ne sont affiliés à un Groupement de résistance que dans le but d'y trouver un brevet de civisme. Il ne faut pas diminuer l'effort des vrais résistants. Chaque groupement doit être très circonspect dans le choix de ses membres*[133].

Behalve aan externe imagoschade en aantijgingen van buitenaf beantwoordde de waakzaamheid tegenover opportunisten – al snel na de bevrijding verzameld onder de noemer 'Weerstanders van het laatste uur' – dus eveneens aan een reële situatie die een interne strenge controle vereiste. Bij de Belgisch Nationale Beweging klonk het niet anders :

> *Les chefs responsables des organisations patriotiques reconnues doivent exercer eux-mêmes une sévère police dans leur groupement […] Ils doivent exiger une discipline stricte, une correction absolue. […]Nous voulons aussi donner un solennel avertissement à tous les fauteurs de troubles. Nous avons lutté pour la liberté, mais non pour le libertinage*[134].

De rangen dienden zich dus te sluiten om enkel de zuiverste der weerstanders te vertegenwoordigen. Er vormde zich op die manier een tweede basisprincipe met een expliciete terugkoppeling naar 'de realiteit tijdens de bezetting'.

De nadruk op authenticiteit en 'echt verzet' stond echter in schril contrast met de erkenningsfraude waarvan een aantal organisaties beschuldigd werden. Wederom waren vooral het Geheim Leger en het Onafhankelijkheidsfront moeilijk in het gareel te houden. Beide groepen hielden namelijk openlijk campagnes om verzetsleden aan te sporen zich te laten erkennen in hun beweging[135]. Nochtans trok elke beweging betalende sympathisanten aan, aangezien dit bij gebrek aan financiering immers een voorname bron van inkomsten vormde[136]. De vaststelling van Pieter Lagrou in zijn masterscriptie uit 1989 dat "de verzetsbewegingen […] in deze ronselcampagnes in het geheel geen graten [zagen]", kan niet worden veralgemeend[137]. Integendeel, leiders van het Bevrijdingsleger, de Belgisch Nationale Beweging en de Witte Brigade gebruikten net hun kleiner aantal erkende leden als argument om hun legitimiteit te benadrukken[138]. Veeleer toont deze discussie de grote spreidstand aan waarin veel vertegenwoordigers van het verzet zich in bevonden : in de naoorlogse politieke en administratieve realiteit, maar met één been in de bezettingstijd. Een houding die, wederom in de woorden van historica Cécile Vaste, *"témoigne[…] des fragilités et des doutes de cette période transitoire*[139]*"*.

Een culminatiepunt : "Tout le mal vient de L'A.S[140]"

Het Geheim Leger schermde met hoge erkenningscijfers om de dominante positie tegenover de overige groepen te vrijwaren : *"Il estime que l'AS avec son passé, avec ses effectifs tellement importants, avec ses pertes, alors qu'elle accepte d'être mise à égalité avec des Groupements qui*

133. Ook de titel van dit artikel werd ontleend aan dit citaat. *Verslag vergadering Nationale Raad van de Weerstand* 29 maart 1945 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5715).
134. "Parasites", *La Voix des Belges,* 8 oktober 1944.
135. Lagrou, *De politieke strijd om het verzetsaureool…,* p. 75.
136. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 10 juli 1945, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5706).
137. Lagrou, *De politieke strijd om het verzetsaureool…,* p. 75.
138. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 19 maart 1946, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
139. Cécile Vaste, *L'identité de la Résistance. Être résistant, de l'occupation à l'après-guerre,* Parijs, 2010, p. 257.
140. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 26 maart 1946, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).

n'ont que 1000 ou 2000 effectifs, a le droit d'être respectée[141]*"*. De andere bewegingen waren op hun hoede voor die dominante houding. *"Tout le mal vient de L'A.S"*, luidde het onomwonden verdict in de kwestie rond frauduleuze aanwervingen begin 1946[142]. Wanneer in maart 1947 George Gérard van het kleinere *Groupe Nola* als nieuwe voorzitter werd aangesteld van de Nationale Unie was dat in eerste instantie *"afin que des groupements trops puissants ne prennent de l'influence"* – minder dan om zijn leiderschapskwaliteiten of goede reputatie[143]. De verzetsvertegenwoordigers waren zich niettemin bewust van de noodzaak van het GL als partner. Bij het ministerie van Landsverdediging en de Dienst van de Weerstand zetelden immers meer mensen met een GL-affiliatie – en door hun neutraliteitspolitiek hadden de CNR en UNR elders weinig invloed[144].

Het is dus niet verwonderlijk dat de gemoederen hoog oplaaiden wanneer het GL op 2 december 1947 aankondigde de Nationale Unie te verlaten. Het Geheim Leger zag immers finaal in dat de eigen belangen niet afdoende verdedigd zouden kunnen worden via de opgerichte collectieve structuren van het gewapend verzet. Correct schatte de beweging in dat het *"[était] inexact d'écrire que le CNR a à connaitre de toutes les questions ayant trait à la Résistance, fut-ce à titre consultatif*[145]*"*. De Nationale Raad van de Weerstand was immers – zoals de verzetsgroepen in 1944 overigens zelf voorspeld hadden – gemakkelijk buiten spel te zetten door de regering. In 1947 gebeurde dat ook.

Het monopolie van de gewapende verzetsgroepen op de definitie van het verzet was van korte duur. 'Het verzet' als moreel symbool kwam in een complexe politieke maalstroom terecht en nieuwe erkenningsstatuten – politieke gevangenen, burgerlijke weerstand en sluikpers - volgden elkaar in snel tempo op. Camille Joset – voorzitter van de CNR sinds 8 mei 1946 - zag dit als een opportuniteit om de werking van de Nationale Raad te verbreden. Door ook organisaties uit de Burgerlijke Weerstand en de clandestiene pers te incorporeren zou de Nationale Raad werkelijk het volledige Belgische verzet vertegenwoordigen. Dat ging niet zonder een *officiële* hervorming van de Raad met de nodige goedkeuring van de regering.

Joset startte die onderhandelingen tijdens de regeerperiode van de linkse regering Van Acker III, met Jean Terfve (KPB) aan het roer van het ministerie van Wederopbouw[146]. Na de val van de regering in juli 1946 werd de Nationale Raad van de Weerstand echter meer dan zes maanden niet meer samengeroepen. Met het aantreden van de regering Spaak III in maart 1947, verdwenen de communisten in de oppositie en kwam het ministerie voor Wederopbouw in handen van de CVP. Daardoor gebeurde de effectieve afwikkeling van de statuten van de Sluikpers en Burgerlijke Weerstand door de katholieken. De CVP probeerde het statuut van de Burgerlijke Weerstand zo breed mogelijk in te vullen, waardoor ook katholieke organisaties uit de bezetting de arena van het verzet konden betreden. Dat deden ze via een nieuw opgerichte Nationale Confederatie van Burger-

141. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 1 februari 1946, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
142. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 26 maart 1946, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
143. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 18 maart 1947 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5708) Georges Gérard (°1904) was industrieel en tijdens de bezetting actief inzake sabotage en inlichtingen bij de *Groupe Nola.* Na de oorlog was hij verantwoordelijk voor de administratieve opheffing van de verzetsgroep. Zie erkenningsdossier Inlichtings-en Actiediensten, (CegeSoma, *Bestand Inlichtings- en Actiediensten IAD van de Veiligheid van de Staat,* doos 866, nr 22388).
144. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 24 april 1946, (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5707).
145. *Le statut de l'armée Sécrète,* 3 februari 1950, p. 8 (CegeSoma, *Persoonsarchief Ivan Gérard,* AA 694).
146. Verslag vergadering Nationale Raad van de Weerstand, 20 mei 1947. (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5715).

lijke Weerstand als rechtstreeks opbod tegenover het linkse Onafhankelijkheidsfront dat dit statuut anders zou domineren[147]. De Nationale Raad van de Weerstand werd voor de officiële erkenning van die organisatie niet geconsulteerd[148].

Joset verbreedde daarop de werking van de NRW op eigen houtje. Goedkeuring of niet, op 20 mei 1947 – de eerstvolgende officiële vergadering van de NRW – liet Joset drie nieuwe organisaties toe: het Onafhankelijkheidsfront, haar Nationale Federatie van de Sluikpers en de Nationale Unie van de Sluikpers (nauw verbonden aan de BNB). Die schijnbare alliantie tussen de BNB en het OF is opmerkelijk, aangezien er voorheen een hevige polemiek heerste tussen de twee verzetsorganisaties, beiden heel sterk op het terrein van de clandestiene pers. Elk wensten ze een statuut meer op maat van de eigen beweging gesneden[149]. Van die polemiek was op de Raad geen sprake meer, integendeel: met Fernand Demany had het OF nu zelfs het ondervoorzitterschap van de Nationale Raad in handen.

Door die werkwijze verloor de Nationale Raad volgens het Geheim Leger haar wettelijk bestaansrecht, al gebruikte de organisatie dat argument vooral als dekmantal om te verwezenlijken waar het al sinds het einde van de bezetting voor ijverde: een eigen specifiek statuut. Hoewel Lagrou stelt dat het Geheim Leger daarmee "het oorlogsverleden *tout court* [loochen[de]]", en de opportunistische motieven glashelder zijn, schemeren ook de twee geobserveerde leidende principes in de argumentatie van de beweging door[150]. De werkwijze van Joset schond – in de ogen van het Geheim Leger – de basisprincipes waarop de verzetsgroepen hun naoorlogse werking stoelden. Ten eerste was de toenadering tot het Onafhankelijkheidsfront en Demany voor het GL in strijd met de nagestreefde neutraliteit. Ten tweede was de strijd om het eigen statuut voor de beweging een strijd om authenticiteit: het ging – ten onrechte of niet - om een erkenning die terug te voeren was op de historische realiteit tijdens de bezetting. De verzetsgroep ging daarom een weg op die voor hen meer aansloot bij die realiteit: *"L'A.S a été admise au Conseil National des Anciens Combattants. En conséquence, elle quitte l'UNR estimant que cette attitude est logique et conforme avec son caractère strictement militaire, caractère qui lui a été reconnu sous l'occupation par un statut particulier*[151]*"*. Ook in zijn interne werking steunde het Geheim Leger heel sterk op continuïteit met de bezettingstijd. De eerste naoorlogse 'Verbroedering van het Geheim Leger' volgde strikt de structuur van het Geheim Leger tijdens de oorlog, en werd nog steeds geleid door een 'commando', dat "door bemiddeling van zijn voorzitter […] het oppergezag van de verbroedering" had[152]:

> Om dit doel te verwezenlijken *wil de vereeniging bestaan zooals ze bestond tijdens de onderduiking,* met hare hiërarchie en hare tucht, onontbeerlijke elementen voor de sociale organisatie die steunt op samenhoorigheid en opene vriendschap. Aldus zullen de onderscheidene bevelposten bewaard blijven lijk ze bestonden tijdens de vijandelijke bezetting, en bezet worden door hen die het vertrouwen der manschappen verdiend hebben. Iedere soldaat zal in beginsel blijven in den schoot der groepeering waar hij heeft gediend[153].

147. Pieter Lagrou, "Verzet en naoorlogse politiek" in *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België 1944-1950,* onder redactie van Luc Huyse en Kris Hoflack, Leuven, 1995, p. 58. Pieter Lagrou, *The Legacy of Nazi Occupation…,* p. 53-58.
148. Verslag vergadering Nationale Raad van de Weerstand, 13 janvier 1948. (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5715).
149. Pieter Lagrou, *De politieke strijd om het verzetsaureool…,* p. 128.
150. *Idem,* p. 81.
151. Verslag vergadering Nationale Unie van de Weerstand, 2 december 1947 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5708).
152. "Algemene nota betreffende de verbroedering van het Geheim Leger", *Notulen, verslagen en circulaires betreffende de oprichting en werking van de Unie der Verbroederingen van het Geheim Leger (UVGL)* (AA 1916), CegeSoma.
153. "Algemene nota betreffende de verbroedering van het Geheim Leger", eigen cursivering.

Via een wetsvoorstel zou het Geheim Leger uiteindelijk in 1950 een specifiek statuut afdwingen, waarmee ze de overige gewapende verzetsorganisaties nog verder de rug toekeerde. De goedkeuring van dat wetsvoorstel vormde volgens Pieter Lagrou het "dieptepunt" van de "politieke devaluatie van het verzetsaureool[154]". Voor het verzetsmilieu zelf zou de positie van het GL blijvende gevolgen hebben. Wanneer de verzetsgroepen een nieuwe poging deden om zich te verenigen in een *Actie-raad van de Weerstand* midden jaren 1950, zou het GL ook daar niet meer zetelen[155]. In 1947 riep het vertrek van het Geheim Leger in elk geval de ambities van de eerste naoorlogse koepelorganen van het verzet een halt toe. Zowel de eenheid, de representativiteit als de legitimiteit van de Nationale Unie van de Weerstand was er onoverkomelijk door gefnuikt.

IV. Besluit

Via een gedetailleerde blik op de eerste naoorlogse koepelorganen van het Belgisch verzet gaf deze bijdrage een aanzet om de beperkte kennis over het naoorlogs verzetsmilieu te verdiepen met een intern perspectief. Empirisch onderzoek vanuit de naoorlogse bronnen die verzetsorganisaties nalieten kan immers bijdragen tot een fijnmaziger en dynamischer beeld van dat milieu.

De gespannen verhouding tussen de Belgische regering en de gewapende groepen zorgde ervoor dat die laatste zich al snel gingen organiseren in overkoepelende belangenorganisaties. Toen de overheid de Nationale Raad van de Weerstand in februari 1945 officieel bestendigde, waren de afgevaardigden van de onderliggende groepen wantrouwig. Ze richtten daarom een Nationale Unie van de Weerstand op om onafhankelijk van de overheid te kunnen blijven functioneren. Hoewel de verzetsgroepen van deze organen de enige rechtmatige vertegenwoordigers van het verzet wensten te maken, haalde de realiteit hen snel in en zouden beide organisaties het einde van het decennium met moeite halen. *"Il est trop tard, estimons-nous, pour reconstruire sur de telles ruines"*, reageerde de voorzitter van de gewapende verzetsgroep *Les Affranchis* wanneer hij midden jaren 1950 benaderd werd voor een nieuwe federatie van gewapende verzetsgroepen[156]. Hoe kwam het tot die 'ruïnes'?

De verzetsbewegingen en hun vertegenwoordigers waren geenszins voorbereid op het naoorlogs bureaucratisch en democratisch systeem waarin ze zich dienden te positioneren. Als defensieve reactie op de kwalijke reputatie die de gewapende verzetsgroepen bij de bevrijding en de afloop rond hun ontwapening hadden opgelopen – en vooral een vaste overtuiging om 'het verzet' niet te laten misbruiken voor politieke doeleinden – streefde de meerderheid van de in de Nationale Unie en Nationale Raad vertegenwoordigde groepen naar een strikte vorm van politieke neutraliteit. Het vormde een eerste basisprincipe, want enkel op die manier kon de eenheid van het verzet - *"le facteur essentiel de sa force"* – gevrijwaard blijven[157]. Die eenheid stond immers zwaar onder druk door de nationale en internationale politieke context.

De ambitie om als een apolitiek democratisch baken boven de politieke partijen te staan bleek in de praktijk onmogelijk te realiseren. Integendeel, de strategie om alle ideologische en politieke discussies te bannen op vergaderingen zorgde voor een onhoudbare spreidstand tussen de oorlogsrealiteit en de naoorlogse verwachtingen. Ook de motieven om tijdens de bezetting tot verzet over te gaan werden in die context immers geneutrali-

154. Pieter Lagrou, *De politieke strijd om het verzetsaureool…*, p. 81.
155. Zie *Witboek van de Actie-Raad van de Weerstand,* Brussel, 1959.
156. Brief aan Hubert Halin van de Nationale commandant van *les Affranchis,* 28 november 1956 (CegeSoma, *Les Affranchis* AA976, 2.0).
157. "*Projet de loi relatif au statut de l'armée sécrète",* brief aan de senaat van de Nationale Unie van de Weerstand, 5 januari 1950 (CegeSoma, *Archief Gewapende Verzetsgroep Witte Brigade/Fidelio AA2495,* 5711).

seerd. De interne discussies over eenheid en neutraliteit strandden daarom onvermijdelijk op de hamvraag wat 'het verzet' was. Naar buiten toe zorgde de poging tot neutrale positieinname voor weinig nationale bekendheid en zeer beperkte internationale contacten. De Nationale Unie van de Weerstand stelde zichzelf buiten beeld en verschillende bewegingen en individuen manoeuvreerden zich strategisch tussen en omheen de opgelegde maar onhoudbare neutraliteit.

Ideologische spanningen en de poging om een neutrale eensgezindheid uit te stralen waren geen unieke kenmerken voor Belgische verzetsorganisaties na de oorlog. De specifiek Belgische erkenningspolitiek deed echter nog een belangrijke schep bovenop de complexe overgang van clandestiniteit naar naoorlogse verenigingen. Waar alle verzetsorganisaties tijdens de oorlog gekenmerkt waren door diversiteit in manschappen en acties, moesten deze oorlogservaringen na 1945 worden ondergebracht in een narratief van gewapend verzet, burgerlijk verzet en werkweigeraars, clandestiene pers of inlichtings-en actiediensten. De verzetservaring kreeg met andere woorden een definitie volgens nauwkeurig afgebakende criteria. Wie niet aan die criteria voldeed, kon niet zeggen tot het 'echte' verzet behoord te hebben. Volgens Lagrou kan die erkenningspolitiek niet geëvalueerd worden als een bewuste strategie van bovenaf om het verzet te verdelen : "zij heeft enkel de verdeeldheid van het verzet de vrije loop gelaten[158]", concludeerde hij. Uit een microanalyse van de NUW en de NUR komt een complexer beeld naar voren. De praktische uitwerking van de erkenningspolitiek had een nefast effect op de herorganisatie van het verzet na de bevrijding.

Door het onophoudelijke administratieve kluwen voor het verkrijgen van compensatie voor individuele weerstanders en budgetten voor de vereffening van de bewegingen geraakten de verzetsgroepen verlamd. Naast ideologische discussies over de betekenis van het verzetsverleden stonden de gewapende verzetsorganisaties voor een berg aan administratie, iets waar de leiders van de organisaties niet noodzakelijk bekwaam in waren. Wederom bracht dit een confrontatie met de clandestiene ervaring tijdens de oorlog teweeg : anonimiteit en gebrek aan transparantie vormden nu immers grote hinderpalen. De nadruk op individuele erkentelijkheid werkte bovendien onderlinge rivaliteit in de hand – wat op zijn beurt het imago van de organisaties niet ten goede kwam. Om de legitimiteit te waarborgen ontwikkelden de vertegenwoordigers in de koepelorganen – en de onderliggende verzetsgroepen – een discours over 'zuivere', 'echte' en 'authentieke' weerstanders. Paradoxaal genoeg haalde dat authenticiteitsprincipe de nagestreefde eenheid onderuit. De grootste verzetsbeweging hanteerde het authenticiteitsargument om zich af te scheuren van de andere groepen. Het vertrek van het Geheim Leger uit de eerste naoorlogse belangenorganisatie van het Belgisch verzet betekende verre van het einde van het naoorlogs verzet - er zouden nog vele organisaties volgen – maar het markeerde wel een culminatiepunt van belangrijke spanningsvelden uit de onmiddellijke naoorlog. De ambitie om de neutrale en enige vertegenwoordiger te zijn van *la vraie Résistance* werd in elk geval niet verzilverd.

In alle bronnen dringen de middelpuntvliedende krachten uit het milieu zich aan de onderzoeker op. Het is daarom niet verwonderlijk dat ze in voorgaand onderzoek over de naoorlogse rol van het verzet tot op heden de meeste aandacht kregen. De verdeeldheid van het verzet waar de historiografie het zo unaniem eens over is, vindt wel degelijk bevestiging in het perspectief van binnenuit. Uit die interne bronnen blijkt echter ook dat de naoorlogse vertegenwoordigers van het verzet zich in sterke mate bewust waren van de verdelende en potentieel verzwakkende factoren voor hun voortbestaan. In de chaotische overgangsperiode tussen oorlog en vrede – en voor de verzetsgroepen tussen clandestiniteit en transparantie – waren zij nog volop op zoek

158. Pieter Lagrou, *De politieke strijd om het verzetsaureool…*, p.191.

naar omgangsmechanismen om die te overstijgen. Hoewel elders gekarakteriseerd als een 'lege doos' zonder veel autoriteit[159], vormen de discussies op de vergaderingen van de koepelorganisaties een afspiegeling van diverse spanningsvelden: ze verhelderen de ambities en interne werking van het milieu en helpen mee verklaren waarom hen geen duurzaam bestaan beschoren was.

Babette Weyns is master in de Taal- en Letterkunde en Geschiedenis, momenteel is zij als aspirant van het FWO verbonden aan de vakgroep Geschiedenis van de Universiteit Gent. In haar doctoraat onderzoekt ze onder leiding van prof. dr. Bruno De Wever en prof. dr. Koen Aerts de naoorlogse herinneringsmilieus van het Belgisch verzet.

Lijst met afkortingen

BNB: Belgisch Nationale Beweging
BVL: Bevrijdingsleger
CNC: Comité Nationale de Coördination
GL/AS: Geheim Leger/Armée Sécrète
GP: Gewapende Partizanen
KPB: Kommunistische Partij van België
NKB: Nationaal Koningsgezinde Beweging
NRW: Nationale Raad van de Weerstand
NUW: Nationale Unie van de Weerstand
OF: Onafhankelijkheidsfront
PM: Patriottische Milities
UDB: Union Démocratique Belge
WB: Witte Brigade

159. José Gotovitch, « Communistes et Résistants: les (en)jeux de dupes d'une libération », in *Jours de paix,* door José Gotovitch, Pascal Deloge en Emmanuel Gérard, Brussel, 2001, p. 65.